

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

1968

Верасень-
Кастрычнік

Год XVI

№ 5 (110)

ЗЪМЕСТ:

ЭНЦЫКЛІКА І «ПІГУЛКА» • ЧАМУ ТРЭВА
ШАНАВАЦЬ РЭЛІГІЮ? • СУСТРЭЧА РАЗ-
ДЗЕЛЯНЫХ ХРЫСЬЦІЯНУ • ХТО ЛЕПШЫ
— ЦАР, ЦІ КАМІСАР? • ШТО КРАЙ — ТО
АБЫЧАЙ • З ЦАРКОЎНАГА ЖЫЦЬЦЯ • З
БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЬЦЯ • ПІШУЦЬ ДА
НАС • З БЕЛАРУСКАЙ ПРЭСЫ • ДЛЯ ЦІКА-
ВАСЬЦІ І НАВУКІ • ДУМКІ З ПРАЧ. КНІ-
ЖАК • ВЕРШЫ І БАЙКІ • ПАВАЖНЫЯ
ЖАРТЫ.

ПАДПІСКА «БОЖЫМ ШЛЯХАМ» НА 1968 г.:

У Задзіночаных Штатах Амэрыкі — 3 даляры.
У Вялікабрытаніі — 18 шылінгаў.
У іншых краінах у суме раўнаважнай 18 англ. шыл.

ЧАСАПІС МОЖНА ЗАКАЗЫВАЦЬ:

У Задзіночаных Штатах:

Mr. Antony Bielenis, 3006 Logan Blvd, Chicago, Ill.
60647, USA.

Mr. B. Danilovich 303 Hovard Str., New Brunswick,
New Jersey, USA.

Mr. G. Gosciejew, 3416, W. 49-th Str. Cleveland 2,
Ohio, USA.

Mr. Ch. Najdziuk, 833 N. Coronado Str. Los Angeles,
Calif, USA.

Mrs. J. Kachanovska, 8 St. Mark's Pl. New York, N. Y.,
USA.

У Канадзе:

Mr. Pituška, 31 Noble Str., Toronto, Ont. Canada.

У Нямеччыне:

Mgr. Ul. Salaviej, 892 Schongau/Lech, Städt. Altersheim,
W. Germany.

У Аўстраліі:

Mr. M. Nikan, 14 Steel Str., Spotswood — Melbourne,
Vic. 14, Australia.

Матар'ялы прызначаныя да друку ў нашым часапісе слайды на адрес:

Rev. J. Hermanovič, MARIAN HOUSE,
HOLDEN AVENUE, LONDON, N. 12. Gt. Britain.

УВАГА: Адрес просім пісаць з усімі знакамі — N. 12. азначае North, а не нумар.

ON GOD'S HIGHWAY

Year XVI

September-October

№ 5 (110)

1968

MARIAN HOUSE, HOLDEN AVE, LONDON, N. 12.
E N G L A N D

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

Год XVI

ВЕРАСЕНЬ-КАСТРЫЧНІК 1968

№ 5 (110)

Энцыкліка і „пігулка“

25-га ліпня 1968 г. Папа Павал VI выдаў новую Энцыкліку „Humanae Vitae“ ў справе рэгуляцыі патомства. Гэта ёсьць адказ на вельмі паважнае пытаньне, якое хвалявала ўвесь сьвет. Ужо блізка шэсць гадоў, як Папа Ян XXIII паклікаў спэцыяльную камісію, каб разважыць гэту справу. А цяперашні Папа пашырыў камісію, заклікаючы вучоных спэцыялістаў, лекараў, юрыстаў, сацыялёгаў, а таксама тэалёгаў, каб разгледзіць пытаньне з розных бакоў. У Камісію ўваходзілі людзі жанатыя і бацькі вялікіх сем'яў, але і таксама законнікі і законніцы... Праз апошнія 4-ры гады Камісія працавала аддана і шчыра — аж урэшце выдала сваю апіню.

Дзеля таго, што Камісія працавала сакрэтна, дык нельга публікаць ёйных студыяў: яна была дарадчым органам Паўла VI-га.

*

І наагул каталікі, а болей яшчэ іншыя хрысьціянскія Цэрквы, спадзяваліся, што Папа злагодзіць навуку сваіх папярэднікаў і пазволіць на некаторыя штучныя спосабы ўнікальна патомства, а таксама на «пігулку».

Тымчасам Энцыкліка пайшла па лініі трайдзыцкай навукі Каталіцкай Царквы. З гэтага пайсталіца цэлая бура пратэстай, крытыкі і сумніваў. А Ватыкан засыпаны лістамі ад розных арганізацыяў — так каталіцкіх, як і іншых рэлігіяў, як таксама і ад прыватных людзей. Выказваюць, што Энцыкліка будзе вялікай перашкодай у вырашэнні проблемы разросту людзтва на сьвеце і асабліва голаду.

Толькі часова прыціхлі галасы съвету дзеля новай авантury сусьветнага значэння — нападу Савецкага Саюзу на Чэха-Славаццю. А таксама крыху людзі зацікавіліся Эўхарыстычным Кангрэсам у Багоце (Калумбія), куды накіраваўся самалёт з Паўлам VI-ым (23—25 жніўня).

Аднак цяпер зноў усе звярнуліся да слайной Энцыклікі!

Д-р Рамсэй, галава Англіканскай Царквы, сказаў, што ён справу рэгуляцыі патомства пакідае сумленню самых-ж ка сужэнцаў, ухіляючыся гэтым самым ад кіравання іх сумленнем. А пры гэтым падкрэсліў, што Энцыкліка апозынівае злучэнне Цэркви.

Некаторыя каталіцкія съятары адмовіліся прыняць Энцыкліку і гэтым страцілі права навучання і спавядання вернікаў. Праўда, такіх было нямнога.

Затое з паміж некаталікоў былі галасы ў абэроне Папы. Казалі, што да нядаўных часоў Англіканская Царква навучала таксама, што штучная рэгуляцыя патомства супярэчыць Божаму праву і вядзе да дэмаралізацыі.

Каталіцкія біскупы наагул сталі на старане Папы: яны тлумачаць, што Папа, як галава Царквы, мае абавязак кіраваць сумленнем вернікаў. А такіх маральных справаў нельга расстрыгачь большасцю галасоў, як зрабілі — кажа кард. Гінан — у парляманце, калі пацвердзілі права на аборт, пазвалючы нішчыць у лоне здаровай маткі здаровеа дзіця!

Спадабалася Богу, каб Галава Каталіцкай Царквы меў уладу на зямлі навучанца і расстрыгачь падобныя справы, калі Хрыстос сказаў Пятру:

«Табе дам ключы Нябеснага Валадарства: і што звязжаш на зямлі, тое будзе звязана на небе; і што развязжаш на зямлі, тое будзе развязана на небе». (Мат. 16, 19).

Але ўчытаемся ў словаў самой Энцыклікі! Павал VI гаворыць: «Згодна з людзкім і хрысьціянскім паняцьцем сужэнства, Мы мусім яшчэ раз паясьніць і аб'явіць, што беспасрэдні перарыў працэсу раджэння ўжо пачатага, а перадусім проста замераны аборт, нават дзеля рацыі лячэння, ёсьць абсолютна выключаны недазволены сродак рэгуляцыі патомства. — Таксама забаронена, як Царква

аўтарытатыўна часта навучала, беспасрэдняя стэрэлізацыя, сталая ці часовая, мужчыны ці жанчыны. — Таксама ёсьць выключаны кожны чын — ці то перад актам у сужэнстве, ці па выкананыні яго, ці то ў часе разъвіцца яго натуральнага выніку, калі-бы гэты чын — ці як сяродак ці як мэта — рабіў пачацьце немагчымым».

Як відаць з гэтых слоў, усялякая форма штучнай рэгуляцыі раджэння — ці то бывілі-б «пігулкі», ці што іншае, ёсьць акцыяй маральна недазволенай.

Аднак Энцыкліка выясняе, што карыстаньне з актаў у жанімстве ў часе, калі пачацьца ня бывае, ня ёсьць грэшным, бо гэта не пярэчыць праву натуры. І Папа заклікае вучоных і лекараў, каб яны далей вывучаюць людзкі арганізм і паўстаньне жыцця ў пачацьці, дзеля таго, каб выкарыстаць гэта для рэгуляцыі патомства.

*

Далей Папа кажа, што некаторыя думаюць, што штучная рэгуляцыя патомства прычыніцца да таго, каб паменшыць разрост людзей, а гэтым таксама адсунуць небясьпеку голаду і інш. цяжкасцю жыцця. — «Але — кажа Папа — нельга тварыць зло дзеля добра». І грэх заўсёды ўканцы прычыніяеца да большага няшчасця. Павал VI ведае аб палажэнні ў сьвеце і вельмі спачувае і памагае галодным. Ад самага пачатку свайго ўрадаванья Папа заклікае ўсіх, асабліва каталікоў, каб шукалі спосабу і дарогі, як памагчы няшчасным — згодна з Божымі прыказаньнямі.

Выказвае Папа, што штучнае рэгуляванье патомства ёсьць праціўнае годнасці чалавека, асабліва жанчыны, пазбаўляе сям'ю сапраўднай любові і ўзаёмнай пашаны. Такая штучнасць праціўна самой натуры жанімскага акту, які Бог устанавіў дзеля добра чалавецтва ў раджэнні дзяцей. Асабліва такжа горшыцца такім прыкладам старых маладое пакаленьне, якое тымбольш будзе шукаць здаваленьня асабістага і дагаджаньня сваей сапсаванай натуры.

Ня ёсьць выключана, што не адна дзяржава скарысталася-б з падобных сродкаў — прымусовых і штучных — у сваіх эгоістычных мэтах — эканамічных ці палітычных, каб агронічыць патомства слабейшых і меншых народаў. І якім чынам мог-бы хто супраціўіца такай палітыцы захопнікаў, каб на такія сродкі пазваліла Царква ? !

*

Дзеля гэтага Каталіцкая Царква, баронячы Божага права, ахоўвае гэтым самым са-

праўдную цывілізацыю съвету, выхоўвае чалавека да душэўнага разъвіцца, да адказнасці за сябе і за другіх.

Нарэшце Папа звязаеца да вучоных, да лекараў і да ўсяго мэдыцынскага персаналу, каб з любоўю ратавалі чалавецтва ў яго недамаганьях — згодна з Эвангэльлем і вымогамі хрысціянскай этикі. Пасыля да біскупаў і сьвятароў, каб былі добрымі праваднікамі ў справах душы чалавека і людзкіх сем'яў, у выхаваньні дзяцей і моладзі — з любоўю і адданыем, — каб тварыць сапраўдны «Божы народ» — на Божую хвалу і шчасце людзей.

Павал VI звязаеца з гарачым заклікам да мужоў і жонак, каб тварылі нармальныя хрысціянскія сем'і паводле Божых загадаў і пад духовым правадніцтвам Царквы, якой загадаў Хрыстос «вучыць усе народы». Бо сам Хрыстос казаў да апосталаў: «Хто вас слухае, мяне слухае, а хто вамі пагарджае, мяне пагарджае».

Да гэтага «Вялізага Дзела», як Папа яго называе, — выхаваньня чалавека і сям'і, — закліканы ўсе людзі добрай волі, асабліва мужы і жонкі, а таксама лекары і вучоныя, а таксама і тымбольш біскупы і сьвятары.

І ўсім ім — на знак сваей бацькаўскай любові — Павал VI-ты дае, прызываючы Божае міласэрдзе, сваё апостальскае багаславенства.

Усім тым, якія так затрымваліся і загаласілі, што Энцыкліка прычыніцца да яшчэ большага перанасялення і да ўзросту голаду на сьвеце, мы хочам звязаць увагу на тое, што небясьпека ўзросту людзтва найменш датычыць нашай белай расы. Надварот, белая раса ўжо даўно ўводзіць у практику штучнае агронічное патомства і ўжо ад пачатку XX-га стагодзьдзя нашая раса пайшла на рэгрэс — на адступленыне. А Францыя прыняла практику, каб усялякіх эмігарнтаў называць «французамі» і ўлівіць у свою нацыю, бо інакш самі собой французы — без даплыwu чужынцаў — маглі-б прости зьнікнуць.

Але сапраўды вялізная небясьпека разросту людзтва пагражает толькі з боку народаў каляровых ці зъмяшаных — мэтысаў, — чорных, жоўтых, кавовых і іншых. І гэтыя ўжо ўрайшлі ў катастрофу немагчымага голаду, які праз іх пагражает ўсяму съвету. А прытым гэта людзі пераважна не даткённыя яшчэ культурай, дык ані гэта Энцыкліка, ані іншыя добрыя рады, ні ў чым памагчы ня могуць. Асабліва гэта датычыць Індый, дзе «святыя» каровы, малпы, а нават «свя-

тыя» пацукі пажыраюць прысланую з Амерыкі пішаніцу. —

Дык вось дзе хаваецца пагроза і з чым трэба змагацца — замест траціць час і энергію на дарэмныя ляманты супраць Энцыклікі!

І яшчэ дзіўная праява — гэты так называны, бунт маладога каталіцкага духавенства і недавучаных «міні-тэалёгаў», якія адначасова выступаюць з пратэстамі супраць разросту людзтва і супраць цэлібату духавенства! А ці-ж, калі съвятары будуць жанатыя, дык ад гэтага народ будзе зъмяншацца?

Сапраўды, гэтыя збаламучаныя галовы балбоучуць — самі ня ведаюць што!

*

І ў апошнім часе зъяўляюцца перасьцярогі і «добрая рады» Паўлу VI, каб адклика ў сваю рызыкоўную Энцыкліку, бо — кажуць, што страціць свой папскі аўтарытэт. Можа нават узынікнуць вялізная гарэзія, як было за часоў Лютэра або народ паверненца да атэізму, ці да чаго іншага? ..

Гэтая перасьцярога ўжо пасыпела напушчаць баязлівых каталікоў і гэта адбіваецца ў каталіцкіх газетах і часапісах.

Саўпраўды, калі падумаем, дык справа паказваецца вельмі невясёла, — так што нават самыя ціварозыя людзі сумневаюцца, ці ня лепш было-б гэтай Энцыклікі ня выдаваць?

Аднак, калі добра разважым і лепш учытаемся ў Эвангельле, дык тады можам супакоіцца і паручыць усю справу самому Господу Богу. Бо і Хрыстос меў у сваей практицы падобную състуацыю, калі — пасыль размнажэння хлябоў на пустыні — назаўтра ў Кифарнауме хацеў прыгатаваць народ да таямніцы Святоі Эўхарысты. Але той чэрствы народ, хоць еў на пустыні цудоўны хлеб, тут не захацеў услухацца ў Хрыстовую навуку і пачаў наракаць, а нават адкідаць Гасподнія

словы. І вось пачалі разыходзіцца... І нават многія з ягоных вучняў, — аж Хрыстос спытаўся апосталаў: «Ці ня хочаце і вы адыйсьці?» (Ян, 6. 67).

І адказаў яму Сымон Пётр: «Госпадзе! да каго нам ісьці? Ты маеш слова вечнага жыцця: і мы паверылі, і пазналі, што Ты Хрыстос, Сын Бога жывога».

І падобная сътуацыя паўтаралася і пасыль, паміма цудаў і паміма таго, што самі ў энтузіязызме называлі Хрыста царом Ізраіля, але скора забываліся і крычалі Пілату: «Укрыжуй яго! ...» — І сапраўды адракліся свайго Мэсыяша і ўкрыжавалі яго.

Значыць магчыма, што і цяпер каталіцкі народ мог-бы адварнуцца ад свайго Папы, бо кожны чалавек мае вольную волю... — Але ці дзеля гэтага Папа павінен у важных хвілінах маўчаць і не аб'яўляць навуки жыцця і абычаяў, калі яго ўвесь народ пытаецца? —

Дык і ў гэтым выпадку, калі Павал VI чатыры гады разважаў, маліўся і маўчаў, але нарэшце сказаў слова, якое людзям не спадабалася, бо яно труднае і, здаецца, немагчымае, — дык ці-ж Папа павінен узяць гэтае няпрыемнае слова на зад?

Вось-жа чытайце слова сьв. Паўла апостала да Цімафея: «Будуць людзі самалюбнымі, срэбралюбцамі, пышнымі, гордымі, зламоўнымі, непаслухмянімі... будуць больш любіць раскошу, чым Бога... (II да Цімафея, 3, 2-8)».

«А ты трывай у тым, чаго навучыўся і што табе даверана... Прапаведай слова, настаівай у час і ня ў час, дакарай, пагражай, прасі з усенькай цярпівасцяй і навукай... Будзь чуйны ў-ва ўсім, цярпі і гора, рабі дзела Эвангельля, служэнне тваё выпаўняй!» (3, 14; 4, 2-5).

Ці-ж ня гэтак паступае і наш Павал VI-ты?

Д. Анісіко

ЧАМУ ТРЭБА ШАНАВАЦЬ РЭЛІГІЮ?

З жыццёвых прыкладаў мы бачымо і чуем ад людзей і чытаем у прэсе, што тыя людзі, якія ня хочуць знаць рэлігіі, абы не дбаяюць, ня любяць і не шануюць, калі спадзе на іх якое няшчасціе, дык часта упадаюць у роспач, дапускаюцца самагубства, (як Юда Іскарыёт), ці блузняць або трацяць разум.

Так! Но бяз веры ў Бога, бяз рэлігіі чалавек не мае на што абапёрціся, каб дайсьці да раўнавагі: не знаходзіць ні пэўнай дарогі,

ні пацехі ў сэрцы, каб выйсьці з няшчасція, ці пагадзіцца з ім, пакараючыся Божай волі.

Але што сказаць аб тых, якія выразна шкодзяць рэлігіі, змагаюцца з верай і адбіраюць яе ў людзей ці нават прасльедуюць рэлігію і Царкву?

Такія ворагі рэлігіі съязгваюць на сябе цяжкую адказнасць перад Богам, перад судом гісторыі і прад чэснымі грамадзтвам: яны паступаюць супраць здаровага разуму і супраць права Божага і чалавечага.

Няхай міласэрны Бог дасьць ім сваю ласку, каб упакорыліся і навярнуліся: гэта выйдзе на добро для іх самых, а таксама і для грамадзтва.

Хто верыць у Бога і рэлігійныя практыкі спаўніе разумна, шчыра і выгрывала, дык такі чалавек ня толькі ня будзе шкодным для грамадзтва, але зьяўляеца самым карысным, пазытыўным дзеянікам у сям'і і дзяржаве, хоць якраз такіх людзей камуна ня цэніць, а нават прасъследуе. — У сваім за-съяўпленыні атэісты прычыняюць крыўды самым найлепшым грамадзянам у дзяржаве.

Аж даходзіць да таго, што ў сваей блуднай ідэі і дзеля нялюдзкай систэмы, ня толькі змагаюцца з рэлігіяй, але ўкладаюць усе свае сілы, каб няявіных людзей абдзіраць з чалавечай годнасці, дакучаць ім і надарэмна му-чышць. Так атэізм перараджаеца ў поўную бязбожнасць: ламаюць права Божае і чалавече, пазбаўляюць народ волі і долі, — прапліваеца мора сълёзаў... И на што гэта ўсё? Якая каму з гэтага карысьць?

а. Фэлікс Журні

Сустрэча раздзеленых Хрысьціянаў

У днях 2—19 ліпня г. году ў гор. Упсалія ў Швэцыі адбылася нарада Сусьеветнай Рады Цэркви, да якой належаць 232 Пратэстанцкія Цэрквы і Праваслаўная Царква.

На гэтае сабраньне прыбыло 800 дэлегатаў. Былі запрошаныя такжэ каталікі, хоць Каталіцкая Царква не належыць да гэтай Рады. На папярэдніх Радах каталікі належылі як абсэрватары, а на гэтай мелі права голосу ў дыскусіі і маглі праводзіць прэлекцыі, аднак у галасаваныні ня бралі ўдзелу.

У харектары абсэрватараў і гасцей ад розных веравызнанняў, народаў, расаў і краін з цэлага сьвету сабралася да 2 тысяч асобаў. Такі зъезд хрысьціянаў стварыў вельмі мілы настрой, што заахвоціла ўсіх да единасці і збліжэння асабістага, а таксама і ў паглядах, бо прысутныя пабачылі, як многа добра магчыма было-б злучанаму хрысьціянству зъдзеіць на съвеце!

Зъезд пачаўся ўрачыстай Літургіяй ў пратэстанцкай сьвятыні. Уступную прамову меў д-р Т. Нілес з Цэйлёну, прэзас Хрысьціянскай Канфэрэнцыі Усходніяй Азіі. Зара пасъля яго меў прамаўляць д-р Л. Кінг, якога на жаль забілі расісты ў Амерыцы. Галоўнай

Яшчэ старадаўны Плятон выскказаў думку: «Хто нішчыць рэлігію, той падкопвае фундамант чалавечага грамадзтва».

А для кожнага паасобнага чалавека рэлігія — вера ў Бога — зъяўляеца непахіснай, трывалай апорай у самых цяжкіх абставінах жыцця і памагае перамагчы ці перацярпець гора і нядолю.

Каб зынішчыць рэлігію, атэісты тасуюць тысячы спосабаў уціску і прасъследу: не шкадуюць срдокаў мэтар'яльных, упрагваюць усе сродкі пралаганды — самай навачаснай, як радыё і тэлевізія, але ім усяго гэтага мала, дык тасуюць жорсткі прымус і тэрор!

Калі ты пракананы ў сваей праўдзе, дык дакажы гэта! І дай магчымасць веручым бараніць рэлігію, бо сіла — гэта ня ёсьць аргумент культуры, але тактыка дзікіх зъяўроў.

Так, рэлігію трэба шанаваць — сваю рэлігію і пракананыне іншых чесных людзей: пашана рэлігіі — гэта ёсьць азнака сапраўднай культуры чалавека і грамадзтва.

думкай усяго Эзэзу былі слова Святога Пісъма: «Вось я твару ўсе рэчы новыя» (Апокал. 21, 5).

*

Былі разважаныя і жыва дыскутаваныя такія праблемы: 1) Дух Святы і каталікісць Царквы. 2) Абнова Місіяյ. 3) Сусьеветнае Эканамічнае і сацыяльнае раззвіццё. 4) Аб справядлівасці і супакоі ў міжнародных спраўах. 5) Служба Богу і ляіцызацыя сучаснага жыцця. 6) Аб новым стылі жыцця.

Усе гэтыя праблемы перш разважалі асобныя сэкцыі, якія падрыхтоўвалі матар'ял для дыскусіі на агульных сабраньнях. А на дыскусіях разважаліся справы сусьеветнага харектару — сацыяльныя, нацыянальныя, палітычныя і гаспадарчыя. Некаторыя прамоўцы гаварылі вельмі жыва — аб вайне ў В'етнаме, аб расізме ў Афрыцы і аб голадзе на съвеце. Іншыя рабілі закід хрысьціянству, што не спаўніе сваей місіі ў адносінах да патрэбаў сьвету і неспрэдлівасці на ім.

Яшчэ іншыя апэлявалі аб помач для бедных народаў — ня ў форме пазыкі, але бескарысцілі помочы, чаго так моцна дамагаў-

ся Папа Павал VI ў Энцыкліцэ «Progressio Populorum».

Былі станоўкія галасы, каб хрысьціяне прычыніліся да злучэння народаў і каб за- бясьцечыць трывалы супакой на съвеце. Пртым некаторыя заўважалі, што вельмі трудна дамагацца лучнасці між народамі, калі самі хрысьціяне ня могуць злучыцца.

Была таксама мова аб свабодзе рэлігіі за «жалезнай заслонай» і былі пэўныя аллюзіі да прысутнага прадстаўніка Праваслаўнае

а. Ф. Журня — заступнік рэдактара

Царквы, Мітрапаліта Нікадзіма, што ён выступае больш у характеристы палітычнага пра- пагандыста чым царкоўнага прадстаўніка. А ён між іншымі сказаў, што паміж Царквой і савецкай уладай нельга ўладзіць дыялёгу, бо яны маюць супрацьлеглыя пагляды, якіх пагадзіць немагчыма.

Можна сказаць, што ў гэтых дыскусіях, як у люстры, адбіліся сучасныя патрэбы чалавечства: узаемная жалі хрысьціян на несправядлівасць расавую, нацыянальную і гаспадарчую. Тут аказалася сучасная рэчаіснасць людзкога жыцця з яго цярпеннямі і адначасна штораз большая сьведамасць і пачуцьцё адказнасці за гэты ненармальны стан, што «мы — хрысьціяне самі вінаватыя...»

Як калісці Хрыстос ішоў на спатканье людзкіх патрэбай, дык тое самае павінна ра-

біць ягоная Царква, але яна ёсьць вельмі слабая праз сваё разъбіццё. Найбольш уражлівым аказалася маладое пакаленьне, якое рэпрэзентавала 150 удзельнікаў: з іх боку адзываліся галасы: «Досьць дыскусіі, а трэба брацца за справу!»

*

Далей у дыскусіі перайшлі да тэмаў рэлігійна-тэалагічных. Разважалі, ці належыць Хрыстовую Царкву называць «каталіцкай»? Пратэстанты прапанавалі назыву «універсальная». Разважаючы аб ролі Святога Духа, яшчэ больш бачылі патрэбу еднасці і дайшлі да выснову, што еднасць ёсьць дарам Святога Духа, значыць, да гэтага дару трэба ўсім імкнуцца.

Трэба прызнаць, што прысутнасць Праваслаўнай Царквы вельмі пашырыла сям'ю цэркваў і ўнесла новыя думкі, праблемы і нават цяжкасці ў справе еднасці цэркваў. Можна спадзівацца, што гэта прычыніцца да лепшага зразумення, якая вялікая розніца ў веры існуе паміж каталікамі і праваслаўнымі, а пратэстантамі. І пратэстанты лепш адчуваюць свае недахопы і ўзбудзіцца жывейшая цяга да лучнасці ў Хрысьціце.

*

Зусім неспадзянавана ўзынікла справа ўдзелу ў Святой Эўхарыстыі — «інтэр-камуніі» — Святога Прычасціця. І гэтая справа найбольш паказала, якая існуе вялізная прорва ў хрысьціянстве, — як далёка адыйшлі некаторыя цэрквы ад самай кропніцы веры, Святой Камуніі! Такая розніца — гэта балючая рана ў хрысьціянстве.

Калі нават само слова «Камунія» паказвае на лучнасць, дык гэтая Святая Тайна стала предметам падзелу і нязгоды... Так нарушаны Запавет Сьмерці Хрыстовай і ягонага Уваскращэння!

І вось, калі адбывалася пратэстанская служба і раздавалі прычасце, дык каталікі і праваслаўныя, хоць прыбліжаліся да аўтара, аднак не прыгашчаліся, за выніткам пару каталіцкіх сьвятароў, якія пасяля тлумачыліся, што не маглі паўстрымацца дзеля агульнага настрою і пачуцьця хрысьціянскае супольнасці.

Пасяля была дыскусія на гэтую тэму: каталіцкія тэалёгі тлумачылі, што прыняцьце тайнаў бяз праканання ёсьць зынявагай, а ня лучнасцяй у веры і нельга гэтага тварыць дзеля людзкога вока ці з лёгкадумнасці.

Вельмі важнай справай было тое, што стварыласямагчымасць бліжэй пазнаць сябе ўзаемна і каталікі маглі свабодна выясняць, як Каталіцкая Цэрква разумее Хрыстовую

навуку. А якраз здарылася вельмі добрая на-
года для супрацоўніцтва, бо тут сабраліся
прадстаўнікі цэлага сьвету і розных веравы-
знаньняў.

*

Папа Павал VI прыслал ўдзельнікам Зъезду прывітаныне і пажаданыне найлепшага пось-
пеху ў працы, а таксама запэўніў, што і да-
лей Каталіцкая Царква будзе супрацоўніцаць
у справе еднасьці. Папскія слова і дакумент
зрабілі вельмі добрае ўражаныне на ўдзель-
нікаў.

Праўда, «Вызанынне Веры», якое Папа аб-
весьціў 30-га чэрвеня з нагоды заканчэння
Году Веры, стварыла пэўнае незадаваленыне
сярод кругоў пратэстанцікіх, асабліва іх тэа-
лёгіяў. Арцыб. Рамсэй сказаў, што досьць
ёсць цяжкасцю з прыніццем праз усіх
Нікейскага Сымбалію Веры, а тут Папа дадае
яшчэ другія праўды...

Гэтая рэакцыя паказвае, што інаверцы,
асабліва пратэстанты, спадзяваліся нейкага

кампрамісу і ўступак з боку Каталіцкай Цар-
квы, каб гэтым памагчы злучэнню.

Тымчасам Катал. Царква прызнае, што
праўды веры дадзеныя Богам, а Хрыстос па-
ручыў іх Царкве, каб захавала і навучала.
Дык Царква не мае права рабіць уступкі, ані
зъмяніць паводле часу і патрэбы іншых ве-
равызнаньняў. А кожны чалавек мае разум
і вольную волю прыймаць або адкідаць на-
шую Царкву і яе навуку.

*

Гэты Зъезд Сусъветнай Рады Цэркви, хоць
ня вынес ніякіх паважных пастановаў у духу
экуменізму, але быў вельмі карысны ў гэтай
справе. Тут выясыніліся некаторыя праблемы,
прадстаўнікі Цэркви лепш пазналі труд-
насьць экуменічнай працы і дарогу, якая вядзе
да злучэння. А такжэ зразумелі патрэбу
бязупыннай і пакорнай малітвы, каб Госпад
Бог праславіці Духам сваім Святым ду-
хавенства і ўвесь хрысціянскі народ.

«І народы збаўлённых будуть хадзіць у
свяtle...» (Апокал. 21, 24).

Я. Савіцкі

Хто лепшы – цар ці камісар?

Бязбожны часапіс «Навука і Рэлігія» (№ 6,
1968) шырока выхваляе «свабоду» рэлігіі ў
СССР. У артыкуле «Ленінскія прынцыпы
свабоды сумлення» аўтар піша, што Ленін
надта грымуча асуджаў даунейшыя царскія
парадкі у Расеі і што тады «ні аб якай сва-
бодзе сумлення не магло быць і мовы». І
Ленін называў законы Расейскай імперыі аб
рэлігіі і Царкве «Самымі несправядлівымі, са-
мымі гвалтоўнымі, самымі ганебнымі».

Як мы бачым, Ленін справядліва абураўся
на цара. Але паўстае пытаныне: «Хто быў
лепшы — цар Мікалай, ці камісар Ленін?».

Цары прыгняталі старавераў, каталікоў і
жыдоў, а ўзвышалі Праваслаўную Царкву, як
сваю рэлігію. І, праўда, што царскія законы
былі «гвалтоўныя, несправядлівыя і ганеб-
ныя», як называў іх Ленін.

Аднак тое прынамсі было лепшае, што ца-
ры навязвалі сваю «казённую» веру, але гэта
была вера ў аднаго Бога і была хрысціянская
Царква. А бязбожнік Ленін навязваў а тэ-
ізм — замест веры ў Бога, дый сам Ленін і
ягоныя наступнікі пачалі жорсткі прасльед
рэлігіі пад маркай поўнай свабоды: гэта трыва-
вае да апошняга часу.

Найперш Ленін накінуўся на Праваслаў-

ную Царкву: на храмы, на асобы — на япіс-
капаў, святароў і на манахаў. У гэтым Ленін
зраўнаваўся з рымскім імпэратарам Нэронам.
Апрача ўрадовага прасльеду і цэнтральных
дакрэтаў, арыштаў і расстрэлаў, ішоў раз-
гром Царквы з боку мяйсцовых уладаў і ад-
раз'юшанай чэрні — цёмнага натоўпу, які кі-
даўся на царскіх урадоўцаў, на інтэлігенцыю
і на духавенства. Тады ўсе варожыя сілы
злучыліся ў адно: разьбівалі храмы, аўтары,
нішчылі іконы, палілі бібліятэкі і архівы.
Так з 1000 манастыроў ледзь асталося не-
калькі для рэпрэзэнтациі і паказу для загра-
ніцы. Змарнавана маса вартасных і памятных
старавечных будынкаў і шэдэўраў жывапісу,
мастацтва, разьбы і інш. неацэнных аб'ектаў.

*

Калі да рэвалюцыі ў гарадах бывала па не-
калькі або па кальканацаць цэркви, а ў
Маскве «сорак-саракоў» (40 × 40), дык цяпер
асталося паўтара дзесятка менш паважных,
а сама Москва вырасла з 2-х да 7-мі міль-
ёнаў чалавек!

Тады паўстае пытаныне: «Як мог такі Ле-
нін, найбольшы філёзаф камуны, як баль-
шавікі называюць «Мудры Ленін», так напа-

даць і ганьбіць цара за прасълед рэлігіяў, калі сам стаў бязъмерна горшым?» А прытым рэклямующы па ўсім съвеце «свабоду» сумлення ў СССР!

Толькі ў байках кажацца, што кацёл съмніваецца з гаршка, бо ён — чорны і абсмалены. А гаршчок адказаў: «А які ты сам?!» Бо кацёл быў яшчэ горш умазаны сажай...

А ў Бібліі гаворыцца, што д'ябал прыкінуўся прыяцелям першых людзей і ўвёў іх у цяжкі грэх. І самога Хрыста д'ябал спакушаў, як добры прыяцель, — пакуль Христос не прагнаў яго: «Ідзі вон, штатан!» І некаторым съвятам паказваўся д'ябал у постадці анёла...

Таксама і цяпер нячысты дух — у асобах савецкіх камуністай — съветчыць заграніцай, што ў Савецкім Саюзе існуе свабода сумлення і рэлігіі...

Значыць, калі Ленін называў законы царскага ўраду (ў адносінах да іншых рэлігій) «самымі несправядлівымі, гвалтоўнымі і ганебнымі», дык аб Леніне і ягоных законах трэба дадаць, што яны самыя крывадушныя, падступныя і нікчэмныя!

А хоць у пісаных законах камуна гаворыць аб свабодзе рэлігіі, дык у практицы — у жыцці — прасълед вядзеца ад 1917—50 гадоў: Праваслаўная Царква мае, праўда, ад пачатку II-ой вайны афіцыяльную палётку; але ані каталіцкая, ані магаметанская, ні жыдоўская рэлігія ніякага аслаблення ад прасъледу не дастала.

Бязбожнік Сталін, хоць сам быў ахрышчаны ў Царкве, а нават змоладу вучыўся на праваслаўнага съвятара, то аднак быў выгнаны з духоўнай сэмінарыі ў Тыфлісе. А, як дарваўся да ўлады, дык стаў найбольш зацітым ворагам рэлігіі!

*

Расейскія цары былі праціўнікамі іншых Цэрквяў — гэта праўда, але прынамсі і ў тэорыі і ў практицы былі адноўлькавыя; а загранічны съвет аб гэтым ведаў і спачуваша стараверам і каталікам. І розныя кары — высылка, турмы і штрафы — ня былі такія высокія і доўгія, як у камуне і ня былі такія суровыя, дык ня бывала такой галадухі, як у Саветах.

Нярэдка можна было дастаць палётку праз узяткі ці паблажлівасць царскіх урадоўцаў ці даглядчыкаў. І наагул даўнейшы расейскі народ меў мягчайшае сэрца і часта, спагадаючы зьняволеным ці высланым, памагаў яўна ці таемна. А з турмай ці высылкі магчыма было часцей пісаць да родных і знаёмых, а праз іх заграніцу, просячы помочы і

такая помач прыходзіла і падтрымлівала няшчасных.

Усё гэта пры Саветах адпала або скарацілася. Як мог замкнёны ці сасланы вязень атрымаць помач, калі ў турмах лісты забароненыя, а ў лягерах пазволены толькі два лісты ў год!?

Пры цару Сталін 5 разоў уцякаў з Сібіру, а Ленін у царскіх турмах пісаў свае рэвалюцыйныя кніжкі.

А ў Саветах нашыя съвятары, атрымаўшы па 10 ці па 25 гадоў турмы і лягераў, найчасцей там і пагінулі або вярнуліся з зламанным здароўем.

*

Каб параўнаньне было больш яснае, прапаную Паважанаму Чытчу яшчэ раз прачытатць мой папярэдні артыкул (№ 4 — 109), «Прасълед рэлігіі ў СССР і ў Беларусі». І мушу перапрасіць Чытчоў, бо мне здаецца, што я даў ня зусім трапны загаловак гэтаму артыкулу — «Хто лепшы? ...» Бо трэба было даць — «Хто горшы» ці «Хто больш нялюдкі?» — Але ўсёроўна Ленін на гэтым ня выіграў-бы, і — спадзяёмся — Бог дасьць незадоўга той час, калі і Камісар Ленін будзе выкінены з свайго маўзалеум у Маскве, а нават з большаю пагардай, чым Сталін!

ДУМКІ З ПРАЧЫТАНЫХ КНІЖАК

Я нарадзіўся ад сваей маткі, а яна ад бабкі, ад прабабкі; а самая апошняя ад каго? І я нямінуча прыходжу да Бога.

Ногі — ня я, руکі — ня я, галава — ня я, пачуцьці — ня я, нават думкі — ня я: дык што-ж я? Я — я. Я — душа мая!

І з якога-бы боку я ні прышоў да Бога, будзе тоесамае: пачатак маей думкі, майго розуму — Бог; пачатак маей любові — Ён-жа.

Тое самае з паняцьцем аб души. Ці з'яўрнуўся я да свайго імкнення да праўды, і я ведаю, што гэтае імкненне да праўды ёсьць нематар'ильная падстава мяне — мая душа; ці з'яўрнуўся да пачуцьця сваей любові да добра, я ведаю, што гэта любіць мая душа.

(«Крытика Догмат. Богословия», бач. 100).

Чалавек хоча быць або зъявіром, або анёлам, але ня можа быць ні тым, ні другім.

І якраз тут зъяўляецца разрашэнне тae су-пярэчнасці, якое дae хрысьціянскае навучанне. Яно кажа чалавеку, што ён ні зъвер, ні анёл, але анёл, які родзіцца ад зъвера, — духоўная істота, што родзіцца ад зъвера. Што нашае праўываньне ў гэтым съвеце ёсьць нічым іншым, як гэтым нараджэннем.

Леў Толстой

Што край — то абычай

На Беларусі быў абычай прыносіць у царкву ў Вербную нядзельку галузкі вярбы. А як у тым часе яшчэ бывае сънег, дык перад тым съвятам ставілі галузкі ў ваду на добрых пару тыдняў раней — аж выпускалі лісткі...

Дзяўчаты яшчэ прыбіralі іх кветкамі-паперкамі. А выйшаўши з царквы, старэйшыя людзі ў жартабліва-паважным настроі шлёпалі адзін другога па плячах і прыгаварвалі;

Вярба б'е — не я б'ю. За тыдзень — вялікдзень!

Хворы ў лес — на верас.

*Будзь zdаровы як вада, а вясёлы як пчала,
А расьці як вярба!..*

Ну, а мы — «падшыванцы» вырэзвалі найдаўжэйшую галіну і хлясталіся да сълёзаў. Бяда была дзяўчаткам! Ня толькі рассякалі панчошкі, але й да скурь даходзіла — аж панчошкі ружавелі...

На ўсеначную стралялі ўсю ноч, пускалі ракеты — прыгожыя, каляровыя.

*

У Баварыі (1943—49) я не бачыў ні аднае вёсачкі, каб ня было кірхі-касьцёла. — Там назіраў такі абычай:

На Вербную несылі не галузкі, як у нас, але цэлья дрэзы! І чым багацейшы бавар-гаспадар, тым больше нёс, а часта нават у двух несылі на плячах. Прыйтим дрэза багата прыбіralі каляровымі стужкамі, хоць яны ўжо ў іх былі ў сваіх лістках. І гэта ня былі вербы, але, як у нас называюць, верба-лозіны.

Дзеля таго, што ў іх няма збытку лясоў і дрэваў, дык кожны год тую сваю вербалозіну пасыля царквы адсаджваюць у сырый грунт і яна расцеце дальш, каб на другі год зноў дайсьці да кірхі. Дык ня дзіва, што за колькі год вырастаста добрае дрэўца!

Ад самага ранняня на Вербную цягнецца здалёку цэлая працэсія з гэтымі дрэвамі, становіцца шпалерам прад кірхай і кожны падтрымлівае рукой сваё дрэўца. Пасыля съв. літургіі съвятар выходзіць з працэсіі і кропіць съв. вадой гэтыя дрэўцы. Тады асобнымі группамі вяртаюцца назад з прыгожымі царкоўнымі съпевамі. Калі-ж пры гэтым дзяўчаткі — вельмі прыгожа адзетыя і съпявяюць таксама цудоўна, — дык я падоўгу стаяў, наглядаючы-слухаючы, як аддаляліся грамадкі народу — то зьнікалі ў прагалінах, то паказваліся на ўзгорках, а песні заціхалі і ммелі, а мне ўспаміналася нашая дарагая Беларусь! і нашыя хлапечыя жарты... —

Аж бачу, што баварцы маюць свае ўцехі-жарты: ля касьцёла ставіцца адумысловая печ, пылае агонь. А хлопцы «падшыванцы» трymаюць у руках прыгатаваныя палкі-ражны з добрай булавою на канцы: падбягаюць да печкі, напальваюць кожны сваю булавешку і ідуць у бой, як на шпады. Кожны стараецца выбіць другому: наступаюць, адбіваюць... Як няма ўжо іскраў, тады зноў напальваюць, — і гэта трывае да познае ночы: ведама, крыку і съмеху няма канца!

Цікава, што гэтая забава мае ў сабе нешта традыцыйнае і якобы ўрачыстае, бо пачынаюць яе сам кёндз з арганістым: папоруцца, пажартуюць, — а пасля ўжо пачне грамада дзяцей...

*

Тут-жэ ў Аўстраліі няма ні беларускіх, ні нямецкіх абычаяў: Вербніца і Вялікдзень, як звычайны дзень.

Праз увесы год нядзелямі забаронены ўсялякія ігрышчы, гульні, танцы і кіно. Нават і спартовыя спаборніцтвы можна пачынаць толькі пасля першай гадз. па паўдні. І больш таго: у нядзелю нідзе нічога ня купіш, нават хлеба! Каб хто хацеў прадаць — вялікая кара.

Першы Вялікдзень у Аўстраліі нам прышлося адсвяткаваць у Альбаны. Той год супаў разам па Юльянскім і Грыгарыянскім календару, а жонка кажа: «Сёлета наш Вялікдзень разам з „польскім“!».

Вялікая Субота тут праходзіць звычайна як і звычайная: танцы, кіно. Вячэралі мы, як трэба, з постам. А мне пашанцевала: злавіў рыбы цэлы мяшок — ледзь прывалок дамоў! Дзеци началі збірацца ў кіно, як звычайна мы хадзілі к вечару кожную суботу. Але матка загаласіла: — А ну, па ложках! Ведаеце, які сяньня вечар?

Дзеци началі мырзьдзіць насамі. Аж, як убачылі, што я пачаў адшпіліваць дзяжку, дык хуценька шмыгнулі і апынуліся пад пярынамі!

А мы з жонкай дзеля таго, што царквы няма, а да касьцёла неяк нязрукі, заселі пад абразамі і да першасі ўначы съпявалі з малітаўніка «Голос Душы», які нам надаслаў а. Татарыновіч, бо-то мы калісьці належылі да царкоўнага хору ў Далятычах.

Вялікдзень у Аўстраліі съвяткуеца 4 дні — ад Вялікай Пятніцы да аўторкі.

Ну, мы, ведама, добра заспалі — аж толькі чую — нейкі стукат-грукат. Я-ж стукаю жонку пад бок, кажу: — Ты чуеш? Здаецца, сяноўня Свята — Вялікдзень?

Жонка кажа: — Чую! А ты думаў, што?

Выйшаў я на панадворак: ціха-ціха, што тут вельмі рэдка бывае. Сонечка съвеціца ясна, мае пчолкі весяла зывінць і цягнуцца шнуркамі — лятаюць праз маю хацінку. А хатка была тады, як нехта пісаў: «...хоць старая, хоць крыва, хатачка мая!» Бо і сапраўды была яна такая, у якой ледзь зъмяшчаліся два ложкі.

Але хто так стукае? — Аж гэта мой сусед: будзе сабе гараж! Падыходжу — кажу: — што робіце? Такое вялікае Свята...

А ён мне: — Так, я ведаю, што сяньня Вялікдзень — «Easter»: таму я маю 4-ы вольныя дні і збудую гараж. Но пасъля зноў пайду на работу і так няма часу. —

— А ты — каталік?

— О, так, каталік!

Я вельмі зьдзівіўся, бо такога каталіка дасюль не бачыў...

*

У Аўстраліі кожнага 5-га лістапада здараецца нейкая памятка, як называецца «Бон-Фаер», і служыць — на заработках крамнікам, на выдаткі бацькам, на пацеху і калецтва дзециям. Шыкуюцца да яго цэлы месяц і крамы завалены ўсялякімі выбуховымі прыладамі, як называюць, «крэкет» і ракетамі. А кожная сям'я пасъвячае на гэта дзесяткі даляраў!

Дзеци пры гэтай аказіі адрываюць пальцы, выпальваюць вочы, дастаюць рознага тыпу іншыя траўмы. Аднак, не зважаючы на такія вынікі, з году ў год адбываюцца такія гульні — такое «святынне», што ўкаранілася здаўна і вельмі ўсім падабаецца.

У кожным горадзе ёсьць адумысловы пляц, добра абароджаны, а за ўваход трэба заплаціць. Горад Альбаны мае такі пляц адлеглы за 6 міль. Туды спэцыяльныя аўтобусы давозяць да мейсца шыбка і выгодна, але за праезд бярэцца таксама добрая плата.

Пасярод таго пляцу ладзіцца вялізарнае вогнішча — дровы складаюцца як вялічэны стог сена: на стог ставяць вялікае чучала чалавека, прыгожа адзетае; але, што тое пудзіла азначае, наагул ніхто ня ведае.

А гадз. 7-ай вечара прыняжджае мэр гораду: перш выступае з прамовай, а пасъля ўрачыста падпальвае дровы і выпускае першую ракету. Ад таго і пачынаецца ігрышча, якое трывае да познай ночы.

Народу грамадзіцца маса, а зарабляюць пры гэтым хто і як можа!

Найбольш тыя, што арандуюць ад гораду той пляц, які бяруць зараня з публічных таргоў. Тут прадаюцца ракеты, тут усялякія гульні, ігры ў шчасльвія блялеты, гульні выпадку, ці фантазіі, — адным словам, усялякія спосабы весяла і цікава даць сябе абдурыць і абцыганіць.

Дый тут неадлучны «гот-дог» (мы называлі «гарачы сабачка») і «барбэкі» — гэта кусок печенай на ражне пры вогнішчы тлустай бараніны.

*

Аднойчы дзеци так прысталі, што я аніяк ня мог ад іх адчаміцца!

— Паедзем на «Бон-Фаер»!

Ну, і паехалі!.. Накупілі на пару фунтаў розных цацак (на больш я ня мог сабе пазволіць). Аплациўшы ў брамцы па шылінгу за кожны нос, пасьпяшылі да вогнішча; а там агонь палае як у гуце і ўжо падпякае пяты таму «джэнтльмену» — пудзілу, што стаіць наверсе ў цыліндыры пад чырвонай мушкай, у чорным фраку і з цыгай у зубах.

Ракеты з праразылівым шыпеннем узвіваюцца ўверх, пасъля трэскаюць і разнакаляровымі гірляндамі асыпаюцца ўніз. Па бакох чуваць выбухі «крэкатаў», а ўсёды крыкі, шум-томан, съмех і гармідар, як на гарачым кірмашу. Далучаецца і плач дзяцей, гук сырэны з амбуляторнай машыны, бо ўжо кагосці паперлі ў шпіталь, бо тут так лёгка малому стаць інвалідам на ўсё жыццё!

— «Гот-дог!» — «Барбэк!» — заклікаюць да пачастунку. А далей да шчасльвых выігрышаў, дзе магчыма за шылінга здабыць паў-Аўстралиі...

Тут дачка тузае мяне за рукаў: «Тата, дай шылінг! Вунь якая бліскучая лялька... Дзядзька кажа, як ня выіграю, дык верне шылінга».

— Ну, маеш шылінга! Убачыш ты шылінга ці ляльку, як свае вуха...»

А тут-же знаёмага дачушка просіць бацьку: — Я хачу «гара-а-а-чую саба-а-чку!»

А што-ж гэта за цацка? — Гэта съпечаная пшанічная булачка, разъмерам і формай як сярэдні агурок: тады разразаецца ўздоўж і ўнутро ўкладаецца чырвоненькая каўбаска, ablіtая тыматавым соўсам, — і вось «сабачка» готовы! А тымчасам каўбаскі вараница ў катле, дробны народ націскае ўсё больш — ледзь пасьпяваюць дагадзіць кожнаму кліенту, які падыходзіць у чарзе!

А я кажу таварышу: — Знаеш, Мікола? Мне прыпамінаецца чарга ў Саюзе, як мы калісьці дабіваліся хлеба... —

Але вось яшчэ «барбэкі!» — Тут вялізны ліст тоўстаете бляхі, падпёртай цэгламі, падысподам агонь — напалена да чырвані і кожны кандыдат сам сабе пячэ на ражне кусок бараніны (а можа — авечыны?), што называецца «чопс». Дый тут-же пры агні і есца, запіваючы півам. А падсаліць і паперчыць можна бясплатна! — Смурод забівае духі; грызуць амаль паўсырое, мяса рвуць зубамі, а пасъля выкалупваць між зубоў — злуюцца і съмлюцца...

*

У Аўстраліі я ўжо нямала чаго выпрабаваў — і кролікаў, і папугаяў і кенгуру і яшчаркаў... А ёсьць тут яшчаркі ў мэтр даўжынёю, таўшчынёю як кот, называюць іх «горс»-конь, бо яны і скачауць у два мэтры.

А птушка Эму, з пароды страўсаў: лятаць ня можа, а бегае так, што і канём не здагоніш! Вагой да 50 кіляграмаў, ногі — на мэтр, як у дзікай казы і таксама на нагах нейкія капыткі, пакрыта ні-то пер'ем, ні-то шэрсыцю, затое і называюць эму «казуарам». — Тымчасам яна яшчэ не мае аховы ўраду, бо вельмі шкодная і на рунь і на калосе — і топча і ламае! На ніякую агарожу не зважае. — Я сам бачыў, як убрыкнула па драціне, дык тая трэнснула, як струна ў скрыпцы!

Яйкі нясуць, як добры гарбузік: з аднаго яйка — сънеданыне для 6-ці чалавек! Свае яйкі кладзе ў пясок і пасыля не дбае аб іх. У книжках пішацца, што высаджвае іх самец. Як вылупіцца, дык самка вяртаецца да гнязда і забірае дзядзтву дый водзіць да поўнага ўзросту. Мяса малых даволі смачнае.

Яшчэ бяруся напісаць аб кенгуру, хоць пры гэтым адыйду ад пачатай тэмы, але і гэты звер для эўрапейца вельмі цікавы.

Чаму так называецца, што яно азначае і чыё гэта слова?

Гэты звер — з пароды мяшочнікаў, траваедны, але не жвачны. Жывуць вылучна ў Аўстраліі, іх тут трох сарты: 1) малы — ня больш за сабаку, 2) сярэдні — як добрая авечка і 3) як пярэзімак-циялён.

Першы і трэйці — папялістыя, а другі — шакаладны. Меншыя маюць на канцы хваста мяцёлку і называюцца «браш-кенгуру». Іх зусім асталося мала і забаронена забіаць пад вялікай караю. Скура малавартасная, дык страліяць іх толькі дзеля мяса, якое таксама няважнае — толькі для катоў і сабак. Але нярэдка стралыцы палююць на кенгуру толькі дзеля пустой забаўкі ці ў абароне сваіх пасеваў. — І мяса бярэцца з іх толькі з задніх частак, бо зверху — самыя скура й косьці.

Кенгуру крыху напамінае казу, нават і бэке як каза, або чмыхае носам. Хоць з натуры гэта звярок не драпежны, аднак у небасыпцы жыцьця ўмее так бараніцца, што можа чалавека съмяротна скалечыць: становіца сьпінай да дрэва, а пярэднімі лапкамі раптоўна стараецца разарваць ворагу жывот. На гэтых ножках трох вострыя пазуры.

Аднойчы на паляваньні мы падстрэлілі сярэдніга кенгуру, а наша сабака пабег раненага даганіць: пакуль мы дабеглі да стаянкі, дык было ўжо позна і пачулі лямант сабакі — ба-

чым — сабака паўзе ў крыві, а кенгуру стаіць, трymаючы сабачыя кішкі ў сваіх лапах...

Уся фігура кенгуру вельмі дзівосная: уесь цяжар цела асаджаны на задніх — таўстых, вялізных — лапах і на такім самым хвасце, а ўверху цела звужываецца і мае пярэднія лапкі малыя і галоўку авечую, бяз рогаў, з заячымі вушамі.

Сядзіць на хвасце і зорка водзіць наўкол вачамі. А пасецца так: заднія ногі — пад сябе, жыватом кладзеца на іх і апіраецца ў зямлю. Тады пярэднімі лапкамі рвець траву, або адгрызае зубамі і бярэ ў лапкі, як нашая вавёрка, і так есьць: дзіўна і съмешна!

Але што найдзіўнейшае — гэта на жывае торба — у самкі. Малое родзіцца толькі адно і перад часам — неданошанае, нават належна не сфармаванае: матка яго ўцягвае ў сваю торбу і кладзе ў рот сваю соску. Гэтая соска ў роце так разбухае, што малое ня можа адарацца. І ў торбе ўнізе ёсьць адпаведная дзюрка, каб выцякалі натуральныя адпады. Так малое данашвае матка і яно фармуецца дый пакрысе мацнее. А пасыля ўжо становіца свабодным і можа выскакваць з торбы, аднак у небасыпцы зара хаваецца назад і выстаўляе галоўку, каб абсэрваваць съвет.

Малыя даюцца лёгка прыручыць і ходзяць за людзмі як сабакі. Зрэшты, яны ня ходзяць, а скачауць на задніх нагах, падпіраючыся магутным хвастом і даюць скакок да 15-ці мэтраў у даўжыню!

Гінула іх да мільёну у год ад нахабнага паляванья — аж урад узяў пад апеку, асабліва рэдкія гатункі.

Нарэшце трэба сказаць аб самой назве «кенгуру», што яно значыць?

Калі капитан Кук прыбыў першы раз у Аўстралію з сваімі матросамі 1768 г. і калі яны першы раз убачылі дзіўнага звярка, дык сталі пытатцце мяйсцовых нэграў, як гэтае «фацэція» называецца? Але аніяк з нэграммі не моглі згаварыцца! Тады адзін матрос стаў на карачкі і пачаў скакаць... Але нэгры пачалі страшэнна съмяяцца і кричыць: «кенгуру-кенгуру!», што значыла па іхняму «звар'яце!» Дык вось з гэта гэта выпадку эўрапейцы падхапілі гэта слова і назвалі так гэтага скакуна.

Але вернемся да гульняў у «Бон-Фаер!» — Пасыля сънеданыня кракадзіл разяўляе запушчу, а суседня птушачка яму чысьціць зубы. Таксама назаўтра і я ляжаў — (пасыля гэтае вясёлае ночы) — разяўі сваю пашчу, а мая свойская птушачка-жонка чысьціла мне зубы пінцэтам.

Нарэшце астаетца пытаньне: «У знак чаго ладзяць «Бон-Фаер»?

Найперш пабачыў я знаёму настаўніцу і пытаюся, на якую памятку адбываеца гэтае свята?

Яна шчыра адказала: — дон'т ноу! (— Ня ведаю!).

І яшчэ спытаўся 4-ох паліцэйскіх і аднаго сержанта: яны адказалі тое-самое.

Аж якраз дачка вярнулася із школы і кажа, што настаўніца пыталася, якой я нацыянальнасці і адкуль мы паходзім і скуль прыехалі?

— Я кажа — адказала ёй: — Я ёсьць беларуска, паходжу з Беларусі, а прыехалі мы з Нямеччыны.

Тады настаўніца спытала: — А хто першы адкрыў Беларусь?

— А ты што ёй адказала?

— Я нічога ня ведала, што ёй адказаць!

— А шкода! А трэба было сказаць, што Беларусь адкрыў капітан Кук...

Так людзі і съвяткуюць і твораць вялікія гармідары, ня ведаючы, што і да чаго?!

Аднак я не дараваў усёяе справы і шукаў далей выяўлення аб «Бон-Фаер». І вось знайшоў у аднай старой кніжцы:

Традыцыя «Бон-Фаер» паходзіць з Англіі і звязана з тым, што 5-га лістапада 1605 г. нейкі Гай Фокс хацеў узарваць ангельскі парліамант, але яго выкрылі і спалілі на кастры. Таму цяпер кожны год прыбираюць чучала і ўрачыста паліаць на вогнішчы. А ўсе іншыя дадаткі і гулні — «Гот Догс», «Барбекі»... — прычынняюцца да шумнай вясёласці дзяцей, моладзі і ўсяго прастанарадзьдзя, а і даюць добры заработка усялякім спрятнугам.

3 царкоўнага жыцця

«ПЁТР ЁСЬЦЬ ТУТ»

Павал VI аб'явіў перад 20.000 пілігрымамі у базыліцы сьв. Пятра ў Ватыкане, што закончана правяраныне вучонымі астанкаў (рэліквіяў) апостала Пятра.

Папа казаў: «З новых досьледаў, якія вяліся вельмі цярпліва і дакладна і якія ўжо закончаны, выявілася, што мы абапіраліся на думцы людзей кампетэнтных і растраронных — дык вось мы перакананы пэўна, што останкі св. Пятра спраўджены способам, абы якім мы можам сказаць, пазытыўны мім».

Да гэтага часу выવады архэалёгаў, якія працавалі ў падземельлі сьв. Пятра, ня былі афіцыяльна аўтэлізены праз Ватыкан, бо дасюль брэкавала навуковых доказаў. А цяпер выясняецца наступнае: падчас раскопак пад галоўным аўтаром у падземельлі базылікі было знайдзена на мейсца гробу сьв. Пятра: а яго астанкі — чэррап і косьці — былі ў асобнай драўлянай скрыні. Ня было аднак усталена, што гэта якраз уласна і ёсьць косьці сьв. апостала. І вось адна з вучоных архэалёгаў, Маргарэта Гвардуччы, стала аглядаць, дасьледаваць і расшыфровываць надпісы на съценах падземельля, так называныя «граффіты» (гэта пісаныя вострымі прыладамі імёны пахаваных там людзей) і знайшла ў гэтым мейсцы ледзь значны надпіс: «Пётр ёсьць тут». Надпіс быў зроблены ў мове грэцкай, якая тады ўжывалася ў хрысціянскім набажэнстве ў Рыме. Тады Гвардуччы запатрабавала аглядзець і дасьледзіць уласна тыя косьці ў скрыні і вучоныя выказалі такі погляд: косьці належалі да паходзячага мужчыны ў веку 60 да

70 галоў. Рост яго быў 1 метр 63 цэнты. І ўсё паказвае, што гэта быў чалавек моцнай постаці.

А ўнутры скрыні былі знайдзены манэты розных эпох і былі там знайдзены яшчэ нястлеўшыя кавалкі матэрый-пурпуры ператыканай залатымі ніткамі, што паказвае на вялікую пашану да паходзячай асобы.

Дык вось Папа гаварыў народу: «Так, гэта ёсьць астанкі, годныя паshanы, Сымона, сына Іоны, галілейскага рыбалова, якога імя Хрыстос зьмяніў на Пятра, каб учыніць яго асновай сваій Царквы, якому Хрыстос даверыў ключы да свайго валадарства з авязкам пасьвіць сваё стада — аж пакуль Ен вернецца ўканцы сьвету на зямлю (судзіць жывых і памёршых). Так, съяроўтныя астанкі Пятра знайдзены».

«Дарагія сыны і дочки! будзем цешыща і дзякаваць Богу і маліца да мучаніка-апостала — і біскупа Рыму і Каталіцкае Царквы; а з ім разам прыклікаць Паўла, місіянера-Вучыщеля народу і галоўнага героя хрысціянства, каб яны абодвы былі нашымі вучыцелямі і заступнікамі».

*

ВАТЫКАН: Павал VI аб'явіў, што на 20. X. 1968 назначаецца Місіянэрская Нядзеля: патрабуюцца ахвяры людзкіх прызваньняў да Божае службы».

«Гавару да вас — казаў Папа — абы грашовых ахвярах. І гаманіўбы з баязньнай і нясьмеласцю, каб не ляжаў на нас прымус авязку, каб Ватыканскі Сабор не напамінаў нам, каб мы ня стыдаліся пакорна выцягнуць руку і выявіць сябе як жабрака дзеля Хрыста і дзеля людзко-га збаўлення».

Папа выясняў, што місіянэрскія акругі вялізар-

ныя. Патрабуюць шпіталяў, школаў, капліцаў, пасёлкаў для працоўных, сямінарыяў, асяродкаў навучанья і адпачынку, бяскоңцых падарожаў і інш.

*

ЭЎХАРЫСТЫЧНЫ КАНГРЭС У КАЛЮМБІ

23-га жніўня Павал VI-ы прыбыў на самалёце у гор. БОГОТУ на Кангрэс, а вярнуўся у Рым 25. VIII. Гэта першы раз у гісторыі, што Рымскі Папа наведаў Паудзённую Амерыку. Віталі яго каталікі з усіх рэспублікаў, так назыв. «Лацінскай Амерыкі», у якіх афіцыяльная мова ёсьць гішпанская (апрача Бразылі, дзе мова партугальская), а фундамантам гэтых моваў ёсьць старая лаціна.

Энтузіязму гэтых народаў (пераважна мэтысаў — мяшанцаў з індыйцамі, а частковая і з інграпамі і з інш.) — нельга апісаць! Прыйшы на пляц Кангрэсу, Папа ўбачыў цэлае хвалючае мора хустачак, якімі махалі на прывітанье ўзрадаваныя людзі, пераважна прыгнечаныя цяжкім эканамічным палажэннем.

Павал VI маліўся і прамаўляў пераважна ў мове гішпанскай, а ягоныя слова, узмоцененія галасынкамі даходзілі да вушэй і сэрцаў кожнага чалавека: і слухалі добрыя людзі і спадзяваліся палёгкі у сваіх труднасцях...

А палажэнне насельніцтва вось якое: у 1900 годзе было народу у Паўдз. Амерыцы — 63 мільёны; у 1950 — 163; у 1968 — 268.

А ў 2000 годзе ў Паўдз. Амерыцы праўдападобна будзе ўжо — 700 мільёнаў.

Прычына такога раптоўнага скоку тая, што прыбыло шмат эмігрантаў і наагул разрост мяйсцавага насельніцтва і спрыялочыя варункі атмасферычныя. Ўсё гэта і дзіўнае і жудаснае. Паўстае пытаныне: хто пракорміць увесь гэты размножаны народ? Тымбольш і тымгорш, што сацыяльныя варункі гэтага кантынэнту — фатальныя! Багацьце зямлі і капиталы зграмаджаны ў малым працэнце капиталістаў, а просты народ — галадуе.

Павал VI-ы станоўча выступіў супраць такога непарадку і асудзіў яго але не пазваліе зъмяніць ладу сілай і рэвалюцыяй: угаварвае дабівацца парадку рэформамі.

Над гэтым пытанынем радзілі сабраныя біску-

пы пасылья закончанага Кангрэсу: яны згаджаюцца з Паўлам VI-ым, але ня ведаюць, як выйсці з такай вялізарнай немарасыці?

Сакавацца здароўе лёгка, але аздаровіца чалавека цяжка: так і цэлья краіны. Ня ўсякія хваробы лечацца рыцынай, а рэвалюцыя — гэта разлад арганізму і патрабуе умелага і мудрага лячэнья — вялікай цярплівасці і ахвярнасці грамадзтва.

*

АЗІЯ: УЦЕКАЧЫ. Неспакойнае жыццце і войны ў Азіі выклікаюць шэрагі ўцекачоў — ня толькі з Ветнаму, але і з Карэі і з іншых краёў. Здавалася-б, што ўцекачы будуць найбольш з Паэздённага Вьетнаму, дзе вядзеца вайна. Аднак уцякаюць больш з Паўночнага Вьетнаму і з Паўночнае Карэі; а прычына пераважна рэлігійнага характару, бо ўцякаюць каталікі ад працьледу бязбожнікаў. Таксама і з Кітаю, дзе працьлед рэлігіі асабліва назойлівы. І гоніць тых людзей страх і голад: людзі ахоўваюць сваё жыццё і волю, бо найбольш хрысьціянне ня хочуць прадаваць сваёй душы дзеля хлеба і выгоды.

*

АЗІЯ І ПАЎДЗЁННАЯ АМЭРЫКА: Вось кантынэнты, дзе найбольш пагражает голад, бо народ множыцца шыбчэй, чым здабываюцца прадукты. — У Індыі, напрыклад, урад прыкладае вялікую стараннасць, каб падняць ураджайнасць зямлі і сапраўды поступ аказваецца значны, аднак пасыпець у гэтакім няроўным змаганьні проста немагчыма! Калі прыгатуюць прадуктаў на новы мільён людзей, дык якраз прыбудзе народу новых пяць мільёнаў!.. лішніх голадных!!! — Дык вось вучоныя ўсяго сьвету, а таксама духовенства ўсіх Цэркваў і ўрады ў дзяржавах думаюць і мяркуюць, як парадзіць у такай бядзе?! Бо ў Індыі кожны месяц родзіцца мільён дзяцей.

І прыходзіць сьвет да выснаву, што трэба сфармаваць адзінную дзяржаву для ўсяго чалавечтва... Толькі гэтак будзе магчыма стварыць парадак у чалавечтве, каб пакасаваць канкурэнцию, вайны і голад.

Бо ўжо дайшло да таго, што трыв чвэрці на сьвеце людзей недаядае або і зусім голадныя. І прадказваюць вучоныя, што ў 1975 годзе будзе толькі 10% насычаных! а 90% голадных...

З беларускага жыцця

АНТЫСАВЕСКАЯ МАНИФЭСТАЦІЯ У ЛЁНДАНЕ

Хвала абурэння, выкліканая бандыцкім на-
падам Савецкага Саюзу на Чэха-Славаччыну,
ахапіла ўвесь вольны съвет і адбліася таксама
моцным рэхам у Англіі. Вонкавым выяўленнем
гэтага абурэння быў цэлы рад антысавецкіх

маніфэстацыяў. Адна такая маніфэстацыя была зладжаная ў суботу 24-га жніўня ў Лёндане прадстаўнікамі народаў паняволеных чырвонай Москвой. Пачалася яна мітынгам у Гайд Парк, пасля якога калёна дэмантрантаў (больш тысячи) з нацыянальнымі сцягамі і антысавецкімі плякатамі накіравалася да савецкай амбасады. Адтоль дэмантранты пайшли па вуліцах Лёндану ў квартал Эрлс Корт, дзе ў тым часе адбывалася савецкая прамысловая выстаўка. Шматлікія студэнцкія пікеты заклікалі наведальнікаў байкатаўцу выстаўку, якая сапраўды была ў той дзень пустою.

Сярод дэмантрантаў была вялікая група беларусаў з нацыянальным сцягам і плякатамі з дамаганнямі свабоды для Беларусі і выражэннямі падтрымкі для народаў Чэха-Славаччыны.

ЛЕТНЯ КАНІКУЛЫ ВУЧНЯЎ ШКОЛЫ СВ. КІРЫЛА

Дзякуючы шчодрасці сп. Обэона Гэрберта, старшыні Ангельска-беларускага таварыства і вялікага прыяцеля беларусаў, палова вучняў Школы св. Кірыла правялі трэх тыдні ў жніўні гэтага году ў ягонай маёмесці ў Сомэрсэте ў заходній Англіі. Хлопцы вярнуліся захопленыя сваімі канікуламі, якія пралящелі хутка пры купанні, рыбнай лоўлі, працы ў лесе, ужо не гаворачы аб паездках на мора і ўдзеле ў паля-

ваньні. Адзін з хлапцаў нават папробаваў бегчы разам з хартамі за аленем!

Спадару Гэрберту належыцца шчырая падзяяка за тое, што даў магчымасць прыемнага і здравага адпачынку хлопцам, якія ў іншым выпадку не мелі б магчымасці выехаць куды-небудзь за горад на канікулы.

ПОСЬПЕХІ ВУЧНЯЎ ШКОЛЫ СВ. КІРЫЛА

У чэрвені гэтага году два вучні школы св. Кірыла ў Лёндане — Эдуард Ўолш і Юры Хахолка — здалі на Лёнданскім універсітэце матуральныя іспыты (Джы-Сі-І) з беларускай мовы. Вінікі гэтага ёсьць асабліва радасныя таму, што адзін з кандыдатаў, Эдуард Ўолш, з'яўляецца першым ангельскім вучнем у беларускай школе і першым кандыдатам небеларускага паходжання, які зрабіў матуру з беларускай мовы.

Кожны год, пачынаючы ад 1966, школа св. Кірыле рыхтуе новых кандыдатаў да матуры з беларускай мовы. Да гэтага часу ўсе ейныя кандыдаты здалі іспыты паспяхова.

Трэцім кандыдатам, які здаў матуру з беларускай мовы ў гэтым годзе, з'яўляецца а. Рабэрт Тамушанскі, які працуе настаўнікам у школе св. Кірыла. Дзяды а. Тамушанскага выехалі з Беларусі перад Першай Сусветнай Вайной, але ён сам і ягоныя бацькі радзіліся ўжо ў Амерыцы. Тым ня меныш а. Тамушанскі ня толькі не забыўся беларускай мовы, але не перастаў чуцца беларусам. Прыйехаўшы ў Англію, ён не траціў часу, каб здабыць навуковыя кваліфікацыі ў галіне беларускай мовы. Яму, а таксама вучням Эдуарду і Юрку, належыцца найлепшыя павіншаваныні і пажаданыні далейшых посьпехаў.

50 ГОД — ЮБІЛЕЙ ШЛЮБУ, 1918—1968

Дня 3. X. 1918 адбыўся шлюб Сп. ЯНА і Сп-ні АЛЯКСАНДРЫ ЧАРНЭЦКИХ у касьцеле Св. Апост. Пятра і Паўла ў Маскве на Мілюцінскім перав.

З нагоды іх Юбілею рэдакцыя «Божым Шляхам» жадае памыснасці і доўгіх шчаслівых гадоў і найхутчэйшага павароту ў Вольную Беларусь, каб толькі Бог даў яна такой сталася!

РЭДАКЦЫЯ

З лістоў у рэдакцыю

Пішуць да нас

КАЛІФОРНІЯ — ЛЁС АНДЖЭЛЕС: У панядзелак вечарам 22-га ліпеня беларусы у Лёс Анджэлес мелі нязвычайнью прыемнасьць спаткаль на інтэрнацыянальным лётнішчы дарагога Гасьця беларускага каталіцкага Біскупа Часлава Сіповіча. Уручаныя яму букает кветак добра сымбалізаў сардечнае з ім спатканье. Сярод спатыкаючых былі старыя знаёмыя і прыяцелі Біскупа, якія спэцыяльна прыехалі прывітаць яго і наагул прыбылі нават здалёку суродзічы, каб пазнаёміцца. І адразу зрадзіўся праект — наладзіць спатканье груповае з усімі беларусамі.

Так у сераду вечарам 24-га ліпеня адбылося нашае сабранье ў украінскай каталіцкай царкве: Дастойны Біскуп Ч. Сіповіч адслужыў урачыстую Службу ў асысьце а. Я. Чайкіўскага, а прытым съпявав укр. дырыгент сп. Божык. Перад службай Біскуп пасвяціў нацыянальны съцяг Беларускай Грамады ў Лёс Анджэлес.

Пасля на прыняцці Біскуп Часлаў зрабіў цікавы інфармацыйны даклад аб жыцьці і дзейнасці беларусаў на чужынне, асабліва ў Эўропе — аб Англіі і Нямеччыне, а такжо аб Рыме. Як прамова ў царкве, таксама і даклад зрабілі на прысутных вельмі глубокое ўражанье.

Заўважалася пры гэтым шчырае захапленье не толькі зъместам прамовы, але самой Асобай нашага роднага Біскупа: ён выдатны прамоўца з моцным

і ясным голасам, так што слухалася з вялікай прыемнасцю і лёгкасцю.

Пасля афіцыяльнай часткі, у якой Высокага Гасьця вітаў інжынер Брудзі ад імя мясцовага аддзела БАЗА і дзякаваў яму за прыезд, пачалася частка прыватнага вітання і прыяцельскіх гутарак. Асаблівасцю прыняцця быў вялікі торт з узорам беларускага съцягу. Прыемна было бачыць наших мілых жанчын, як яны ахвотна і з любою вельмі прыгожа зарганізавалі гэтае прыняццце. Асабліва-ж трэба падзякаваць Дарагім Спадарыням за іхнюю стараннасць і працу — Валі Гром, Валі Стус і Каці Шалест.

У чацвер вечарам на tym самым лётнішчы беларусы разьвіталіся з Біскупам Чаславам і пажадалі яму шчасльвай далейшай падарожы.

У прадыту гэтых трох дзён нямала сем'я мелі нагоду прыватна прыймаць у сябе дарагога Гасьця або наведаць яго ў другіх людзей: наагул усе асталіся дужа здаволеныя такой сустрэчай і гутаркай з Біскупам. І так узмоцнілася ўзаемнае зразуменне і паглыблілася нашае нацыянальнае аўдэнанье: гэтому не памяшалі рознынцы рэлігійныя дый палітычныя, бо мы разумеем, што становім адзін беларускі народ.

Беларусам было надта прыемна бачыць і пазнаць у Асобе Біскупа Сіповіча свайго разумнага і глыбока інтэлігентнага Пастыра.

Н. Н.

,, Б Е Л А Р У С К А “

(Прывітанье Біскупа)

Што я — зроду беларуска,
У калысцы знала:
А завуся я Карнэлька —
Мама так назвала.

Беларусь я пакахала
Сэрцам і душою:
Съцяг свой родны я пазнала
З дзедаўскай зямлёю.

Міла мне, прыемна слухаць
Пра той край цудоўны:
Сэрца б'еца, думкі мараць,
Каб стаўся знаёмы!

Я ў Амерыцы радзілася —
Буду ўспамінаці:
Беларускай ахрысьцілася —
Буду добра знаці.

Тваей воляй, Божа мілы,
Гэта можа стацца:
Дай мне моцы, дай мне сілы
Беларускай звацца!

П. Ермін.

СІДНЭЙ. — ДАСТОЙНЫ ГОСЬЦЬ У АЎСТРАЛІ

Дня 4-га жніўня — тэлефон да мяне: — Ці магу гаварыць з доктарам Малецкім? —

— А хто звоніць?

Біскуп Часлаў! Я толькі што прыйшоў з Новай Зэляндзіі, каб Вас тут наведаць...

Прызнаюся, што мне крыху дух заняло! Радасна запрашаю на неагранічаны час да сябе: то-ж мы суседзі, гадунцы адной гімназіі ў Друі і разыйшліся па съвеце 35 гадоў таму. І вось цераз некалькі гадзінаў прыйшоў Дастойны Госьць Біскуп Часлаў Сіповіч, Апостальскі Візытатар для Беларусаў. Да парогу майго дому яму асыставаў а. Георгі (святар) і пару съвецкіх чалавек.

Пасыля пару-гадзінай гутаркі-ўспамінаў, калі нашая мінуўшчына чароўнай стужкай прабягала праз Другую, Вільню, Менск, Рым і Нямеччыну, мы селі да вячэры. Успамінам ня было канца! Уладыка быў змучаны і траў было пайсьці на спачынак.

Назаўтра Уладыка Часлаў наведваў Сыднэй: падзіўляў яго матутнай будынкі, опэру, батанічны гарад і тутэйшых спакойных людзей.

Вечарам правёў даўжэйшую гутарку з прадстаўнікамі беларускага грамадства. Усе дзіўліся з энэргіі, адвары і знаёмасці розных тэмаў, а таксама і дасягненняў Уладыкі на грамадzkім і навуковым полі.

На трэці дзень сп. К. Сіткоўскі абвёзіў Біскупа Часлава па ваколіцах Сыднэя і наведалі украінскага Уладыку. А 4-та дня Уладыка Часлаў адпраўляў Багаслужбу ў украінскай грэка-каталяцкай царкве, а пасыля быў на грамадzkім абедзе ў О. і А. Качаноў, дзе гутаркі на рэлігійныя і грамадzkія тэмы працягнуліся аж да поўначы!...

На 5-ты дзень наш Госьць быў запрошаны на абед да папскага нунцыя Біскупа Энрыкі.

Наступнага дня Уладыка зрабіў вечарам даклад для шматлікіх беларусаў у гатэлі Файрфільд на тэму: «Беларусы ў съвеце». Прыстале, які быў накрыты беларускім сцягам, наш Дастойны Госьць гаварыў аб значэнні Экуменічнага Сабору, аб беларусах у съвеце і на Бацькаўшчыне. Калі, гаворачы аб Беларусі, успомніў: «Мы маём нафту і прадукум яе ў тысячах тоннаў і маём соль; а ў нашым музэі ў Лёндане мы можам паказаць кавалак беларускай солі...» Тут прысутныя ўсталі і абсыпалі Лектара воллескамі.

Універсальны і патрыятычны даклад Уладыкі аб'яднаў прысутных у дружную сям'ю, што змагаецца за свае палітычна-грамадzkія праваў ў съвеце.

У часе пачастунку Уладыка правёў шматлікія гутаркі, прыватныя і грамадzkія, а на заканчэнні жадаў сыднэйскім беларусам плённай працы, за што прысутныя гучна дзяякаўлі і адсыпвалі: «Ці съвет, ці съвітае...» і «Многія Леты».

10 жніўня раніцай прадстаўнікі белар. грамадства і ўспомнены а. Георгі правялі Уладыку на аэрапорам.

«Многія Леты! Многія Леты!

Др. Я. Малецкі

МЭЛЬБУРИ: Учора (22. VIII) разьвіталіся мы з Уладыкам Ч. Сіповічам: паліцеў у Адэляйду, стуль у Пэрт, а пасыля ў Індыю, у Ізраіль, у Грэцыю і нарашча ў Італію-Рым. Назыбірае прывітаныя і мартылі для рэдакцыі з усяго съвету.

У Мэльбурне быў 12 дзён і амаль кожны дзень зьбіраліся людзі, а было гэтулькі розных пытанняў і сумніваў і жаляй!... Ясная справа, што ня ўсё ўдалося высьвятліць. Але тыя, што былі на сабраннях, даведаліся нямана, у справах рэлігійных асабліва, і сяняння яны здаволеныя з візыты Уладыкі.

Уладыка прыляцеў да нас у суботу раніцай 10-га жніўня: спаткалі яго на лётнішчы беларусы грамадою. Затрымаўся ў свайго съвітара марыяніна а. Юрага, але 9 вечароў праводзіў сярод беларусаў, якія яго щёлпа прыймалі. Зьбіралася паважная грамада і прысталох можна было нагаварыцца і наспівацца.

Афіцыяльнае спатканье і разьвітаныне ладзілі Сп-тва Калодкі. Другога дня — ў нядзелю — Уладыка служыў съв. Літургію ў украінскай царкве і сказаў казанье па беларуску. А ў наступную нядзелю прачытаў даклад для запрошаных беларусаў на тэму «Беларусы ў съвеце» і пасыля доўга адказваў на розныя пытанні.

У іншыя дні Уладыка пазнаваў Мэльбурн і ваколіцы, візытаваў і гасціўся ў тутэйшых беларусаў. Я думаю, што і Госьць і тыя, што прыймалі, асталіся здаволеныя: Уладыка патрапіў зацікавіць усіх і стварыць прыемную атмасферу, якая збліжала ўсіх і заахвочвала на будучыню да працы дзеля добра беларускай справы.

Былі мы з ім у музеум, у батанічных агародах і ў іншых цікавых месцах Мэльбурну. Шкада толькі, што Уладыка прыхілаў крыху зарана, пад канец нашай зімы і на самы пачатак нашага прадвесніка, калі толькі што пачалі цвісці дрэвы. За тыдзень-два пачынаецца поўная вясна. Затое трапіць на лепшую пару ў Адэляйду і Пэрт.

Але наш настрой на ёсьць прыемны: чулі мы па радиё перадачы з Прагі, дзе абываюцца так важныя падзеі, дзе Саветы душаць па гітлероўску адраджэнне-«вясну» Чэхаславакаў. Адно пацяшае, што дасюлешнія прыхільнікі Саветаў высказаліся супраць іх.

М. Нікан.

ПАПРАЎКА

Успаміны К. Чабатара чытаюцца з прыемнасцю. піша цікава і вобразна. І так, як ён піша, было. Толькі трэба адцеміць, што пагляд на Аўстралію дадзены «праз вакенца К. Чабатара». Але пагляд рэалны і скажу — мастакі.

Пры нагодзе ягонага 2-га артыкулу — съвіткаўсанне Юбілейных Угодкаў у Пэрт — хацелася-б дадаць, што напісана неправідлова, інфармуючы, што Белар. Дом у Пэрт пабудаваны стараннем 20 асоб. Складаліся на яго і іншыя, а Уладыка Сяргей зьбіраў гроши па цэлым съвеце. Пераказаў я асабіста на гэты дом сабраныя гроши «на хатку для Уладыкі Сяргея», якую меліся Яму будаваць у Сыднэю. А далучыў таксама і сабраныя гроши з Мэльбурну і нятолькі ад беларусаў. — Пішу гэта дзеля

сцьверджаньня праўды, дадаючы, што найбольш да пабудовы Дому-Царквы прылажыліся людзі з Пэрт, (а магчыма і з Альбаны), што ім хваліца.

Гэтую маленьку папраўку прасіў-бы падаць у «Божым Шляхам».

М. Н.

*

БРАЗЫЛІЯ — РЫО-дэ-ЖАНЭИРО

Паважаны а. Рэдактар!

Вітаю Вас і «Божым Шляхам» з далёкай Бразыліі, зямлі «Свяятога Крыжка», на якой калыпаюся ўжо 14 гадоў.

Хоць шмат што тут зъянілася на лепшае, але крыжоў яшчэ асталося нямала. Прыйчыны: эгаізм багачоў, пераважна высокіх урадоўцаў. — Яны ня хочуць зразумець, што належыць справядліва выплачываць і дзяліцца сваімі лішкамі з працаунікамі, у якіх недахоп усяго неабходнага — адзежы, лякарстваў, а нават штодзённага хлеба! — На вячах усяго съвету гэтыя людзі ня жывуць, а вёгетуюць на абтоках гораў у пахілых фавэлях — фанзах, склечаных з бляхі; а гэтакія «хаткі на курыных ножках» падчас тропікаўых дажджоў, падмытыя гвалтоўнай улевай, распаўзаюцца і разносяцца бурнымі струменимі вады: такая няпэўнасць існаваньня, нягода жыцця, штодзённая мука і пагроза ганебнай смерці — вось абставіны, якія нам добра ведамы, бо мы ў іх усьцяж праўляем.

І няшчасце краю — недахоп школак і школаў: хоць навука ідзець на дзве зъмены, дык і так ня можа агарнуць усіх кандыдатаў. І брак настаўнікаў; а тыя, што працуяць, пераважна не маюць належных кваліфікацыяў.

Студэнты бунтуюцца — дамагаюцца рэформаў — новых універсітэтаў, лепшых прафесараў, паступовых метадаў навучэння і лепшых парадакаў... І трудна сказаць, хто тут больш вінаваты, бо студэнты прыходзяць з гімназіяў недавучаныя і нездатныя да вышэйших студыяў.

Бадай найбольшая перашкода, што міністэрства вайны і ўзбраення забірае найбольшыя асыгнаваныні, дык на школьніцтва астаюцца крошки. Праўда, урад абязае грунтоўныя рэформы, але гэта толькі абязанкі.

Між студэнтамі і ўрадам пасрэднічае каталіцкае духавенства, якое дамагаеца развагі і справядлівасці, — дык бунты крыху прышлі, але ці на доўга? — Дый вялікі брак духавенства: усе мы бачым, што працуе яно ахвярна — так на ніве народнай асьветы, як сярод беднатаў і няредка ўдаеца прадухіліць абрыйлівия злачынствы.

У Бразыліі яшчэ пражывае больш як сто тисяч індзейцаў: гэта патомкі вялізных калісці народаў Паўдзённай Амерыкі. Белыя ў працягу 4-х стаг. прывялі да загубы большасць чырвоных людзей: нанесьлі ім розных эпідэміяў, зь якімі іхнія непрывычныя арганізмы не змаглі змагацца; таксама аль-каголь, распуста і лакомства белых на тутэйшыя землі, а найгорш прымусовая праца і няволніцтва — вось кветкі «эўрапейскай культуры»! І трэба сказаць праўду, што толькі місіянэры баранілі чырвонаскурых ад зъдзеу белых наезднікаў — партугальцаў і гішпанцаў. Партугалія і Гішпанія трymаліся такой лініі, што «ніякай культуры індзейцам

ня трэба: няхай трymаюцца свайго традыцыйнага быту. А місіянэры толькі бунтуюць іх...»

Тут так вялося ад пачатку ды і цяпер таксама, «што хапанеш, то тваё!»

*

Я ўсё яшчэ трymаюся на сваёй гарэ, праз ма-ленькае акенца паглядаю на мора-акіян. Дзіўное яно: то гладкае, бліскучае і прыгожае: а то шавеліца і гамоніца — нібыта гаворыць вечныя пацеры, ці равець і пеніца — аж стоне, б'еца аб берагі, прычыняючы людзям немалыя шкоды. Праўда, зда-лёку яно тады яшчэ прыгажайша!

А ў мене у хатцы таксама чистая паэзія: часамі камень уляціць праз вакенца ў хатку. Як не трапіць у галаву, дык я дужа рады. Але ня трэба ўсяго дрэнна тлумачыць, бо можа добрыя суседзі хо-чуць праканацца ці я яшчэ жывы?... Гэта, бачы-це, мілія Чытачы, наша дарагая Бразылія!

В. Небядовіч

*
Дарагі Сп. Рэдактар,

Рым, 5. IX. 1968.

Сардэчныя прывітаныні з Вечнага Гораду! Ехай праз Францыю: Парыж мне вельмі спадабаўся сваім далікатным адчуцьцем эстэтыкі, нават і ў падзем-цы. Бачыў там даволі прыемную рэклому вондраткі школьнікаў, і мени парнаграфіі чым у Лёндане.

У Рыме праўбываю ўжо больш двух тыдняў. Зда-еца, што ўжо шмат чаго бачыў, але яшчэ больш асталося. Захапілі мене старыя базылікі сваёй пры-гожай архітэктурай і маліёнічай мазаікай. На аг-ляд базылікі свяятога Пятра пасьвяціў два дні. Кожнага яна ўражае і хвалюе своею вялізарнасцю і красою, дык і ня дзіва, што народ з усяго съвету тоўпіца каля яе і ў ёй — ад нізу да самага верху! Штодня ўвесі пляц перад сьв. Пяतром застаўлены самаходамі.

Удалося адведаць катакомбы сьв. Калікста. Тут цэлы лябрынт вузкіх, але высокіх калідораў, якія разыходзяцца ў-ва ўсіх напрамках адзін пад другім — глыбока да 20-ці мэтраў. Калі злучыць калі-доры ўдаужыню, дык вынесла-б 18 кілямэтраў! Па-хавана там соткі тысяч першых хрысьціянаў. У меншых катакомбах сьв. Сэbastыяна налічалі да 175 тысяч пахаваных!

Дык вось аглядаю і мімаволі пераношуся думкай у часы першых вякоў Царквы: бачу тых людзей, як перабягаюць гэтымі калідорамі або моляцца ў капліцах пры гробах мучанікаў, якіх толькішто па-хавалі. І ў маіх вячах мігціць тыя аліўныя лям-пачкі, што паказвалі напрамак вернікам-хрысьція-нам тых адлеглых часоў...

Усё тут дыхае вялікай сур'ёзнасцю, глыбокай верай нова-ахрышчаных людзей, іх гарачай любо-ўю да Хрыста і рашчай гатоўнасцю аддаць за яго сваё жэцьцё. Чым яны жылі і чым былі пра-нты, паказваюць мадонкі і надпісы на съценах.

Запала мене ў сэрца думка, каб больш сабраць ма-тар'ялу пра катакомбы і апісаць дакладна, як яны на гэта заслугоўваюць.

Дальш, аглядаючы Форум Романум, я спасыця-рог, як паганства тут уступала хрысьціянству свае пазыцыі і як паганская съвятыні перамяніліся ў хрысьціянскія. Так у прыгожую старую форму ўва-ходзіў новы зъмест, новае жыццё.

а. Ф. Ж.

З беларускае прэсы

НАВІНЫ З БЕЛАРУСІ, № 13 (108), 15 ліпеня 1968, Нью Ёрк.

НАВІНЫ З БЕЛАРУСІ, № 14 (109), 31 ліпеня 1968, Нью Ёрк.

НАВІНЫ З БЕЛАРУСІ, № 15 (110), 15 жнівня 1968, Нью Ёрк.

НАВІНЫ З БЕЛАРУСІ, № 16 (111), 31 жнівня 1968, Нью Ёрк.

БЕЛАРУСКІ ГОЛАС, № 161, Чэрвень, 1968, Торонто, Онтарью.

БЕЛАРУСКІ ГОЛАС, № 162, Ліпень, 1968, Торонто, Онтарью.

БЕЛАРУСКІ ІНСТИТУТ НАВУКІ І МАСТАЦТВА, Абежнік № 14, Чэрвень 1968, Нью Ёрк.

БЕЛАРУС, год XVIII, № 135-136, Ліпень-Жнівень, 1968, Нью Ёрк.

ВЕСТКІ З КАНАДЫ, Торонто.

Тут паведамляецца, што ад пачатку сакавіка ў Публічнай Бібліятэцы Нью Ёрку была адчынена вялікая выстаўка на 450 ўгодкі беларускага друку. Выстаўка трывала 5 месяцаў. — А тым часам у Маскве ані ўгодкаў беларускага друку, ані слайнага нашага вучонага др. Фр. Скарны «не зауважылі», хоць якраз у бібліятэках Масквы сабрана 25 Скарнынавых кнігай...

Чаму яны «не зауважылі»? Відаць, трудна было ім прызнацца, што беларускі друк апярэдзіў расейскі на паўвеку; а дасюль гаманілася, што ўсю культуру і навуку беларусы атрымалі ад Pacei, — а было наадварот!

*

ПЛЯТОН, ВЫБРАНЫЯ ДЫЯЛЁГІ, Абарона Сакратаса, — Крытон-Файдон.

З грэцкага тэксту на беларускую мову пераклаў, папярэдзіў уводзінамі і агледзіў інтэрпрэтацыяй ЯН ПЯТРОЎСКІ. 1967. Накладам Беларускае Друкарні.

Кніга — такая паважная зъместам, што трэбыло паклапаціца, каб звонку выглядала салідна, што якраз адпаведна і зроблена.

Адносна перакладу: праца праведзена вельмі салідна, мова датасавана з крыху паўдзённа-беларускім дыялектам, што зусім ня выклікае ніякага дысанансу, а наадварот — гучыць вельмі прыемна. Адчуваецца, што перакладчык меў немалыя труднасці з вынаходам адпаведных тэрмінаў у філізофскай тэрміналёгіі, аднак выйшаў з гэтага з надта памысным вынікам.

Крыху сумневаюся, ці ня лепш было-б усё-ж

ужываць формы грэцкіх назваў скарочаныя, праста пішучы «Сакрат, Эхекрат, Мэлет...», так як ужываліся імёны «Плятон, Крытон, Файдон»?

Наагул праца выканана вельмі трудная, але дужа ўдала. Беларускае грамадзтва неспадзянавана збагацілася ў сваей беднай культуры, зрабіўши рашучы крок наперад!

«ПЛЯТОН» — Кніга годная, каб кожны эмігрант па стараўся дабыць яе найхутчай: знайдзе ў ёй нямала глыбокіх думак, якія на працягу 24-х стагодзьдзяў цешылі і ўзбагачалі людзкія душы і цэлія народы.

ДЛЯ ЦІКАВАСЦІ І НАВУКІ

ТЭСТАМАНТ БІСКУПА ІГНАТА СЬВІРСКАГА. Нядайна памёр у гор. Седльцы ў Польшчы біскуп Сьвірскі. У тэстаманце распарадзіўся: «У спадку па мне ніхто нічога не атрымае, бо прыехаўшы ў Седльцы, я нічога вартаснага ня прывёз і ніякае ўласнасці тут не здабыў» і ўсё «раздаваў найбольш патрабуючым». І прасіў, каб па съмерці адзелі яго ў бялізну і альбу. Ані сутаны і ботаў не накладаць і ані арнату, ні біскупскага пярсыёнка, ні мітры. «Хоць — кажа — прадпісы для біскупа ёсьць іншыя, але яны не абязываюць у часе вялікага прасьледу Касьцёла і вяліке нашае беднасці. Труна мае быць толькі драўляная з простых сасновых досак і немаліваная. Падчас набажэнства ў касьцеле ня ўзносіць яе на катафал, а толькі паставіць унізе, а па рагах запаліць чатыры съвечкі».

«На магільніку пахаваць на апошнім мейсцы. Вельмі прашу на мае магіле не ставіць ніякага помніка, ані пліты, ніякага крыжа іншага, апрача драўлянага... Каб на маім пахаваньні ня было ніякое прамовы — ані казаньня, ані аў'яленьня, ані пісаньня ў газетах».

«Апрача таго прашу помніцу у малітвах...».

*

ЛЕТУВА. Уканцы 1967 г. памёр быўшы католіцкі сьвятар, прафэсар Іонас Рагаўскас, маючы 60 гадоў. Як прыйшлі бальшавікі, ён адрокся ад Царквы і ад веры: стаў выдатным антырэлігійным пісьменнікам і дзеячом. Напісаў шмат бязбожных артыкулаў і выдаваў кніжкі, з якіх былі найбольш ведамыя: «Ite, missa est!», «Не хачу неба!». А пасля ягонай съмерці астаўся вялікі раман «Agnus Dei» (недакончаны).

Па съмерці Рагаўскаса ў Савецкім Саюзе надта яго хвалілі і пісалі, што памёр упартым бязбожнікам.

А мы скажам, што Бог ведае, як ён спаткаў съмерць? бо якраз гэтакія людзі даволі часта чуюць небасыпеку душы і прабуюць навярнуцца, але іх таварыства звычайна не дапускае съвятароў да такіх няшчасных. — Калі Рагаўскас рызыкаваў цывядзіць — «Не хачу неба!», дык пэўна яму гвалтам неба не далі.

1000-АЯ ЛЕКЦЫЯ

РАЗАНСКАЯ вобласць, саўгас Ліпляўскі. — На фото бачым: чалавек вельмі запрацаваны, адданы справе — аж высахшы ад зняткаў!

Гэта П. Н. Карніцкі, лектар-атэіст, які чытае ў саўгасе тысячную лекцыю супраць рэлігіі. Хіба ніводзін манах, ні місіянэр так не працуе дзесяць збаўлення людзей, як гэты фанатык матаецца дзесяць згубы людзкіх душаў, — у калгасах, у саўгасах, у школах, на мітынгах і на зборках...

Пэўна зъдзёр ужо сабе горла і занудзіў вялізныя грамады людзей, дый задурыў сабе галаву, бязупынна паўтараючы адно й тое?!

За такое геройства сапраўды заслужыў сабе некалькі медаляў і тытул бязбожнага «вялікамучаніка»!

(З часопісу «Навука і рэлігія», № 10. Каstryчнік, 1966).

Вялізарнае съвінства

(Сучасная байка)

Съвіння раз з парасятамі —
(Служыла ім ахвота!) —
З нагамі, разам з пятамі
Палезылі ў Прагу праз балота.

Загразылі там глыбока —
Амаль да вока —
Вышэй
Бушэй!
Там грэлі душки ў целы —

Качаліся — купаліся
І так усмакаваліся, —
Як ў мёдзе там сядзелася —
Вылазіць не хацелася.
Аж арамат біў на съвет цэлы!

Съвіння крычыць: — До' будзе,
Бо ўбачуць людзі!

— Цяпер ім скажам усімчыста,
Што мы ад роду чисты —
Мы — камуністы ...

*

Гэй, камуністы ўсяго съвету,
З Масквы бярыще мудрасць гэту:
Калі Крамля хто абатрэцца,
Па съвінску чистым астaeцца!

B. A.

Размова з векам

Новыя вершины паэтаў Савецкай Беларусі

Век атама,
Век міжпланетных ракет,
Біёнікі і кібернетыкі.
Тваё нараджэнне вітаючы,
свет,

Не думаў, што будзеш ты гэтакі.
Што зробіш настолькі выразнай мяжу
Паміж чалавекам і нелюдзем,
А сам усумнішся: «Каму я служжу?
Прагрэсу ці тібелі ўперадзе?»

Давай разбяромся.
Не бог і не цар,
Я ўсё ж казяўкай не чуюся.
Слакойна ўзіраюся Месяцу ў твар —
На вымпел Радзімы любуюся.

Разгон і размах твой мне добра вядом,
На «цуды» не льплю дзіўненъка,
Калі і бабулям ракета — свой дом,
Каб толькі была з халадзільнікам.

І славяць твой поступ на ўсе галасы
Паэты з намерамі добрымі,
Хоць труцацца рэкі,
І гінуць лясы,
І гусне паветра мікробамі.

Не хочуць у радасць трывогу ўкліняць,
Пытаю: а што, як спахопяцца
І стануць аднойчы цябе праклінаць
У рыфмах нянявісці
Хлопцы?

Ты — жорсткі і хцівы.
За ўладай зямной,
Як звер за здабычаю, гонішся.
Гатовы маліцца асобе адной,
З мільёнамі не цырымонішся.

Ты смерць вырабляеш такую штодзень,
У атаме грозным спрасоўваочы,
Што часам уявіш — і страшна глядзець
У очы дзіцячыя сонечныя.

У мяліцы жахаў тваіх і пагроз
Даўно нашы нерви кудзеляцца,
І лечаць мужчыны пракляты неўроз —
Спакою шукаючы надзеянага.

А дзе яго знайдзеш —
Жаданы спакой?
Німа ўжо такога зацішку,
Куды б не даносіўся водгалас твой,
Дзе мог адпачыць бы хоць крышку.

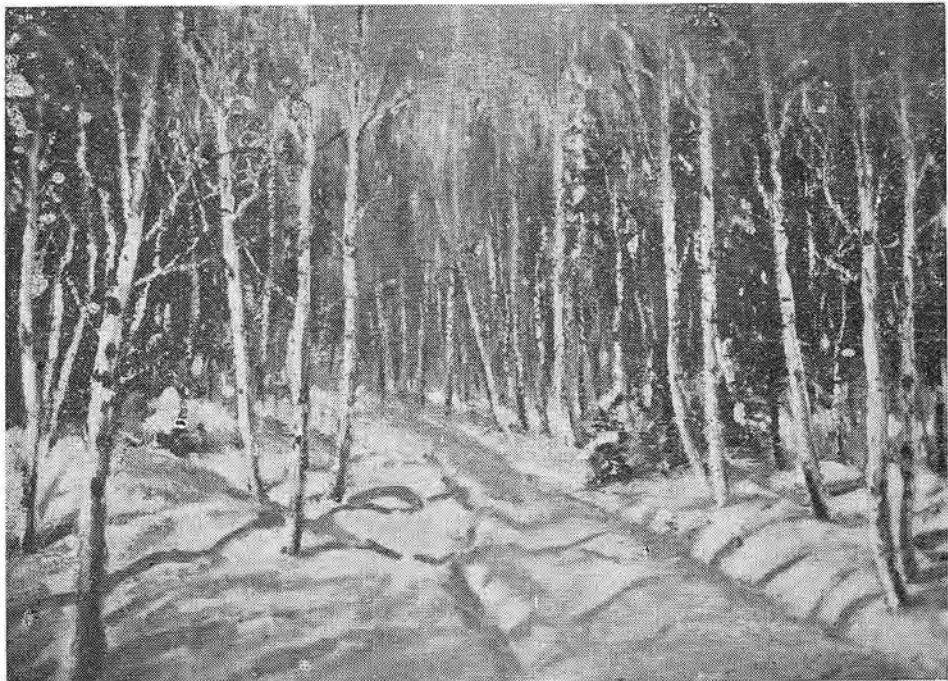
Ты голас пратэсту майго заглушыў
Свайм мефістофельскім рогатам.
Табе выгадней, каб я быў без души —
Ніямым і пакорлівым робатам.

Ты хочаш зрабіць і з мяне аўтамат.
Не, так мы не съдзэмся мірана.
Павек не згаджуся прымат твой загад
Машынаю запраграміраванай!

Ва ўсім застануся сабою, ва ўсім:
У думках, у словаҳ, у чыннасці.
Хіба што зраўняеца з сэрцам людскім
У гневе, у ласцы, у шчырасці?..

Спіні ж ты
Свой наступ сляпны на мяне!
Апомніся, век, і задумайся.
Іначай нас гора з табой не міне,
Мы моцна з табой набядуемся.

(Полымя, № 5, Травень 1968)

НА ПАЛЕСЬСІ

Паважныя жарты

САВЕЦКІ АТЭІЗМ:

Агітатар: — Эй, бабка, кідай маліцца, бо няма да каго! — Бог памёр, а чэрці паздыхалі...
Бабка: — А ты, сынок, ня бойся! — Хрыстос Уваскрос, — атэісты падохнуць!...

*

НОВАЯ ХВАРОБА:

Фабіян: Ці ведаеш, што Нассэр паехаў у Москву лячыцца?

Кассіян: — Ад чаго лячыцца?

Фабіян: — Ад Ізраіля!

Кассіян: — Ну, лепш, каб Егіпет лячыўся ад Нассера!...

*

САВЕЦКАЯ ДРУЖБА:

Брэжнёў да Дубчэка: — Пачнём, брат, сардечную нараду!

Дубчэк: — Ці пры помачы «братэрскіх» танкаў?

*

ПОЛЬСКАЯ ДРУЖБА:

Гамулка: — Прыносім Вам пацалунак супакою.
Дубчэк: — Ці так як Юда цалаваў Хрыста?

*

НЕМЕЦКАЯ ДРУЖБА:

Ульбрыхт: — Давайце жыць па суседзку!

Дубчэк: — Так воўк гаманіў да авечак і... Гітлер — да нас...

*

МАСКОЎСКАЯ «ТРОЙКА»:

Брэжнёў: — Ну, я зноў съпяшаюся ў Прагу!

Касыгін: — А што так скора?

Брэжнёў: — Гаспадар, як пачне скаціну рэзаць, дык мусіць дакончыць. — Дык і я мушу чэхаславакаў дарэзаць...

Падгорны: — Так, гэта было-б нягуманітарна пакідаць іх недарэзаных: нашто-ж маюць дарэмна мучыцца?

*

Лектар: — Эй, бабулька! як я ўважаю, ты вельмі багамольная... Г якая табе карысьць з вялікіх малітваў? — Я — атэіст, а сонца съвекіці і дождж ідзе таксама мне як і табе.

Бабка: — О, не! не таксама: мне сонца і дождж — ад Бога, а табе ад каго? Ад Маркса ці ад Леніна?...

Лектар: — Прыроды сама родзіць: яна мае сілу ад сябе самой.

Бабка: — А прырода ад каго бярэ сілу?

Лектар: — Мне — ад прыроды.

Бабка: — Значыць, мы з табой верым адолькава. Але мой Гаспадар і Айцец ёсьць разумны Усёмагутны Бог. А твая Матка — Прый-

рода і съляпая, і глухая і неразумная. — Дзеля таго я і бага-мольная. — А ты будзеш каму-намольны?

*

ШТО ГЭТА ЗНАЧЫЦЬ?

Каб нашыя Чытачы не ўвайшлі ў памылку, мусім выясніць:

На абрэзку бачым жудасны малюнак, але гэта ня ёсьць БРЭЖНЁЎ, што мае задраную галаву; а той, што грае на дудзе — гэта ня ёсьць ДУБЧЭК!..

Але тут паказаная страшэнная атрутная гадзіна — кобра, як называюць «акулярніца»: яе ўкусы съмяротныя. Аднак яе можна ўцікамірыць: гэта якраз і праводзіць індыйскі заклінальнік,

які грае ёй на дудзе. Зъмяя заслухаецца, а пасъля задрэме і засыне, не зрабіўшы ніякое шкоды.

Так даюцца супакоіць і прыручыць самыя дзікія звяяры, як тыгры і лывы і інш. Але з людзьмі бывае горш: не даюцца абязброіць ні ласкай, ані просьбай, бо душа іх наскроў затрута неనవіస్తాజ్.

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Сп. К. Ч. ў Аўстраліі: Усё ды атрымалі. Вельмі дзякуем!

Сп. Я. М. Англія: За прысланыя £ 5:0:0 вельмі дзякуем!

Сп. а. Я. Т-ч. Чыкага: Артыкул атрымалі, але на № 5 ён спознены. Дзякуем!

Сп. М. Н. Мэльбурн: Ліст атрымалі. За весткі дзякуем, «Папраўку» друкуем.

УВАГА! Паваж. Чытачоў паведемлем: падпіску на часапіс квітуем кожнаму асаўісту. Перамену адрасу просім зара падаваць у рэдакцыю, каб пасыланыя паасобнікі не марнаваліся. Просім прысылаць важнейшыя весткі з мясцоў аб падзеях у эміграцыі.

ЗВАРОТ ДА ПАВАЖАНЫХ ЧЫТАЧОЎ

Рэдактар шчыра Вас вітае
У эмігрантскай грамадзе,
Хоць асабіста ўсіх не знае! —
(Вось нумар 5-ты ўжо ідзе...)

А дружба ўсё расьце між намі. —
Рэдактар — просты чалавек:
Ён сум і радасьць з Чытачамі
Дзяліў заўсёды праз свой век.

У нас ёсьць Прыяцелі шчыры —
Дай Бог здароўе ім усім!
А з іх выдатных трыв-чатыры,
Сапраўды, з сэрцам залатым.

Супольна, дружна «Шлях» будуем —
Наш беларускі вольны «Шлях»:

Крызвыя съцежскі мы зраўнунем —
Ёсьць жера простая ў руках. —

Але ёсьць людзі бесталковы,
Што простым шляхам ня ідуць:
Чытаюць, траўда, нашы словаы,
А блуднай съцежскай паўзунуць...

Скупны падпіскі нам не плаціць,
А то пракурлыць, то пран'е:
Сябе зъбіраеца збагаціць,
А Бог прыбытку не дае!

Такі прайграе — страціць болей:
Нармальным шляхам трэ' хадзіць. —
Жывёл мы ўсе у Божай школе:
Хрыстос даў прыклад, як нам жыць.

Рэдактар Я. Г.

З Ъ М Е С Т

Энцыкліка і «Пігулка»	1
Д. Анісько: Чаму трэба шанаваць рэлігію?	3
а. Фэлікс Журня: Сустрэча разьдзеленых хрысьціянаў	4
Я. Савіцкі: Хто лепшы — цар, ці камікар?	6
К. Чабатар: Што край — то абычай	8
З Царкоўнага жыцьця: «Пётр ёсьць тут» і Эўхарыстычны Кангрэс у Калюмбіі	11
З Беларускага жыцьця	13
Пішуць да нас: Лёс Анджэлес, Сыднэй, Мэльбурн, Бразылія, Рым	14
З Беларускай прэсы	17
Для цікавасьці і навукі	17
Думкі з прачытаных кніжак	17
Вершы і байкі	18
Паважныя жарты	21
Зварот да паважаных чытачоў	22